

Зміст

Вступ	5
1 Теоретичні засади пенсійного страхування в системі соціального захисту населення	8
1.1 Сутність, види пенсійного страхування та його роль в системі соціального захисту населення	8
1.2 Інструменти державного регулювання пенсійної системи страхового захисту населення	17
2 Аналітичне забезпечення системи пенсійного страхування	26
2.1 Аналіз сучасного стану розвитку системи пенсійного страхування в Україні	26
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності Головного управління пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках	35
3 Перспективи розвитку пенсійного страхування на прикладі Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області	48
Висновки	66
Список використаних джерел	70
Додатки	77

Вступ

Актуальність теми. Ефективне функціонування системи пенсійного страхування є важливою та необхідною умовою розвитку всіх сфер національної економіки. Гарантування права громадян на соціальний захист і задоволення гідного рівня життя при досягненні пенсійного віку є запорукою стійкої пенсійної системи. Стабільна пенсійна система є не лише основою соціальної справедливості та економічної безпеки держави, а й довгостроковим фактором захисту конкурентоспроможності та одним з ключових аспектів в рамках національної стратегії сталого розвитку в соціальному і економічному аспекті. В сьогоденних динамічних умовах, виникла соціальна та економічна необхідність докорінних змін в системі державного пенсійного страхування, як однієї з важливих гарантій стабільного розвитку суспільства, оскільки зачіпає інтереси як працездатного, так і непрацездатного населення. Тому на сьогодні, одним із пріоритетних завдань є реформування пенсійної системи, що дозволить підвищити державні гарантії та сприятиме досягненню більш високих соціальних стандартів у пенсійному забезпеченні громадян.

Існуючі проблеми вітчизняної системи державного пенсійного страхування стали важливим аспектом дослідження вітчизняних вчених, зокрема І. Жайворонка, О. Кацьори, О. Кириленка, Н. Липко, Р. Мірошника, О. Петрушки, І. Сидор, Т. Стецюк, В. Толуб'яка, О. Тулай, О. Чеберяко. Віддаючи належне високому рівню наукових доробок авторів, зазначимо, що дослідження теоретичних аспектів вітчизняної прагматики державного пенсійного страхування мають фрагментарний характер. Об'єктивна необхідність розвитку концептуальних засад пенсійного страхування в умовах воєнного стану, а також пошук питань спрямованих на удосконалення фінансових та управлінських аспектів державного пенсійного страхування, обумовлюють актуальність теми дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і поглиблені практичних рекомендацій щодо державного регулювання системи пенсійного страхування в умовах трансформаційних змін. Відповідно до поставленої мети визначено сукупність завдань, спрямованих на її досягнення:

- розкрити сутність пенсійного страхування, визначити його характерні ознаки та обґрунтувати його роль у соціальній захищеності населення;
- вивчити структуру та рівні системи пенсійного страхування;
- виокремити особливості та інструменти державного регулювання систем пенсійного страхування в Україні;
- здійснити аналіз стану солідарної системи страхового захисту населення та виявити причини її недостатньої ефективності;
- сформулювати заходи реформування пенсійної системи в контексті запровадження накопичувальної підсистеми пенсійного страхування.

Об'єктом дослідження є процес розвитку пенсійного страхування в Україні. Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між суб'єктами пенсійного страхування в процесі формування соціальної захищеності населення.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Дослідження проводилося із використанням таких методів: порівняльного – при зіставленні показників системи пенсійного страхування; абстрактно-логічного – при теоретичному узагальненні та формулюванні висновків; економіко-статистичного й розрахунково-аналітичного – при аналізі фактичного стану системи пенсійного забезпечення; графічного – для наочного відображення зміни в часі показників досліджуваної проблеми.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання пенсійного страхування, офіційні статистичні дані та матеріали Пенсійного фонду України, фінансова звітність Головного управління пенсійного фонду України в Хмельницькій області, інтернет – ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:
дістали подальшого розвитку:

– трактування сутності поняття «пенсійне страхування», як сукупності економічних відносин, що виникають між страхувальниками, які сплачують страхові внески, та страховиками, які здійснюють страхові виплати застрахованим у разі досягнення ними пенсійного віку, встановлення інвалідності, втрати годувальника або інших причин встановлених законодавчими нормами для відшкодування втрати доходу. Це дозволило визначити пріоритети реформування державного пенсійного страхування через посилення соціальної спрямованості та зниження соціальних витрат;

– структурно-логічну систематизацію та класифікацію суб'єктів пенсійного страхування на основі поділу за ступенем участі у системі пенсійного страхування на основних учасників та допоміжних учасників, що сприятиме більш чіткому розмежуванню функцій та визначенню ролі кожного суб'єкта на відповідному рівні системи пенсійного страхування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання обґрунтованих висновків та пропозиції при здійсненні реформування системи пенсійного страхування в Україні.

Основні результати кваліфікаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема: IV Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2023 р., м. Хмельницький). Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано в науковій праці обсягом 0,19 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 77 сторінок друкованого тексту. Робота містить 9 таблиць, 18 рисунків та 4 додатки. Список використаних джерел складається із 49 найменувань.

1 Теоретичні засади пенсійного страхування в системі соціального захисту населення

1.1 Сутність, види пенсійного страхування та його роль в системі соціального захисту населення

Ефективна система соціального захисту населення є ключовим показником сучасної економічно розвиненої держави, яка має важливу місію у підвищенні благополуччя та рівня життя громадян. Умови розвитку та реформування української економіки, сучасні політичні та воєнні виклики, зміни в демографічній ситуації, а також інтенсифікація трудової міграції населення створюють необхідність у впровадженні сучасних інструментів та механізмів для ефективного управління соціальними ризиками.

Українська система соціального захисту населення об'єднує три головні складові [10, с. 164]: соціальне страхування; соціальна допомога; соціальні гарантії. Система державного соціального страхування в Україні складається з пенсійного страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві, медичного страхування, страхування на випадок тимчасової втрати працездатності. Пенсійне страхування є найважливішим напрямом соціального страхування.

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується старінням населення, що призводить до збільшення демографічного навантаження на працездатне населення, зменшення кількості платників страхових внесків при зростанні чисельності пенсіонерів, нестачею коштів бюджету Пенсійного фонду України. Це призводить до того, що пенсії для багатьох груп пенсіонерів не забезпечують прийнятний рівень для гідного життя. Проблеми також виникають через неефективне управління пенсійними ресурсами, постійними змінами в законодавчій базі, невідповідністю діючої пенсійної системи, принципам

соціального страхування та системі пенсійного захисту громадян [41, с. 212].

Пенсійне страхування є одним з інструментів які гарантують соціальний захист населення, завданням якого є підтримка матеріального добробуту громадян у випадку досягнення пенсійного віку, за інвалідністю чи у випадку втрати годувальника. Разом з тим, пенсійне страхування виступає як сукупність перерозподільчих відносин між його суб'єктами з питань формування, за рахунок грошових внесків до цільового фонду, для надання грошової допомоги громадянам, які вийшли на пенсію. Крім того, за допомогою використання пенсійного страхування, можливо накопичити додаткові кошти до страхового фонду, шляхом сплати страхових внесків учасниками та відшкодування витрат із цього фонду на пенсійні виплати.

Отже, пенсійне страхування є основою і інструментом державної системи соціального захисту населення, базовим і одним з найбільш важливих соціальних гарантій стабільного розвитку суспільства, оскільки зачіпає інтереси як працездатного, так і непрацездатного населення. Виходячи з викладеного, наступним етапом є розгляд дефініції поняття пенсійного страхування як однієї з основних форм соціального захисту населення.

В наукових колах існують різні підходи щодо визначення пенсійного страхування. В таблиці 1.1. представлені найбільш поширені визначення поняття «пенсійне страхування».

На основі аналізу таблиці 1.1 варто відзначити, що у літературі поняття «пенсійне страхування» представлене або лише державним рівнем, що взаємодіє з законодавством України, або розглядається ширше, як частина соціального страхування чи соціального захисту. Ми вважаємо, що другий підхід до трактування поняття «пенсійне страхування» є більш правильним, оскільки пенсійне страхування існує та функціонує як на рівні держави, так і на рівні недержавних структур. На рівні недержавних структур пенсійне страхування представлено, як добровільне страхування громадян в недержавних пенсійних фондах.

Таблиця 1.1 – Визначення сутності поняття «пенсійне страхування»

Автори	Сутність визначення
Мірошник Р.	«форма страхування, яка забезпечує фінансову безпеку людей після виходу на пенсію» [29]
Дробот Ж.	«система правових, економічних та організаційних заходів, спрямована на соціальний захист застрахованих осіб, які мають державну гарантію захисту від соціальних ризиків (втрата працездатності та годувальника) із коштів Пенсійного фонду, які акумулюються за рахунок загальнообов'язкових страхових внесків та інших джерел фінансування» [17, с. 188]
Михальченко Г.	«виступає особливою сферою регламентованих державою суспільних відносин з приводу формування індивідуальних страхових фондів/прав шляхом сплати пенсійних внесків та надання за їх рахунок пожиттєвої персональної грошової компенсації (пенсійних виплат) у випадку дожиття до пенсійного віку, настання інвалідності чи втрати годувальника членами сім'ї» [28, с. 40]
Базилевич В.	«частина пенсійної системи, що являє собою сукупність відносин між страховиком, страхувальником та застрахованою особою, за яким страхувальник на підставі закону або договору сплачує страхові внески за застраховану особу, а страховик виплачує останньому пенсію у випадках досягнення певного віку або настання інвалідності, а також членам його сім'ї у випадку втрати годувальника» [44, с. 251]
Толуб'як В.	«різновид соціального страхування, що займається питаннями захисту від специфічного виду соціально-економічного ризику – втрати працездатності в результаті настання старості, інвалідності або втрати годувальника» [45, с. 205]
Авторське визначення	сукупність економічних відносин, що виникають між страхувальниками, які сплачують страхові внески, та страховиками, які здійснюють страхові виплати застрахованим у разі досягнення ними пенсійного віку, встановлення інвалідності, втрати годувальника або інших причин встановлених законодавчими нормами для відшкодування втрати доходу

Джерело: узагальнено та доповнено на основі [17, 28, 29, 44, 45]

На рисунку 1.1 виокремлено три підходи до поняття «соціальне страхування»: визначає взаємозв'язок із соціальним страхуванням та соціальним захистом; визначає лише державну форму пенсійного страхування; визначає окремо державне пенсійне страхування та окремо добровільне недержавне пенсійне страхування. Виокремлені підходи комплексно розкривають сутність пенсійного страхування як підсистеми соціального захисту населення, які

включають фінансові взаємовідносини між усіма учасниками пенсійної системи.

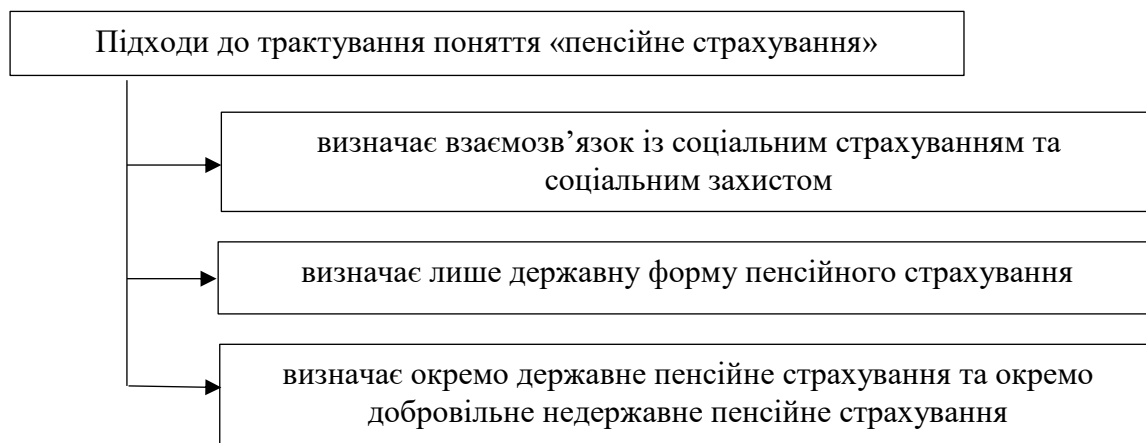

Рисунок 1.1 – Підходи до трактування поняття «пенсійне страхування»

Джерело: узагальнено на основі [17, 28, 29, 44, 45]

Взаємозв'язок термінів «пенсійне страхування» та «пенсійне забезпечення» залишається предметом розбіжностей серед науковців, і не існує загальноприйнятого визначення останнього. Оскільки пенсійне забезпечення є частиною соціального захисту і досягається за допомогою соціального страхування, допомоги та пільг, більшість дослідників вважає, що пенсійне страхування також є складовою пенсійного забезпечення або функціонує паралельно з ним. В умовах Євроінтеграції, поняття «пенсійне страхування» є більш актуальним ніж поняття «пенсійне забезпечення», адже основною ознакою пенсійного страхування є те, що фінансування здійснюється за рахунок страхових відрахувань, розмір та період сплати яких прямо впливає на обсяг матеріального забезпечення при настанні пенсійного віку. В той же час, пенсійне страхування доповнюється пенсійним забезпеченням, яке фінансується за рахунок державних коштів та забезпечує населення мінімальними соціальними гарантіями. В сукупності пенсійне страхування та пенсійне забезпечення формує пенсійну систему, яка може буде доповнена іншими рівнями соціального захисту населення. Оскільки поняття «соціальне» значно ширше за поняття «пенсійне», частину соціальних гарантій та соціальної допомоги не можна віднести до пенсійної системи (рисунок 1.2).

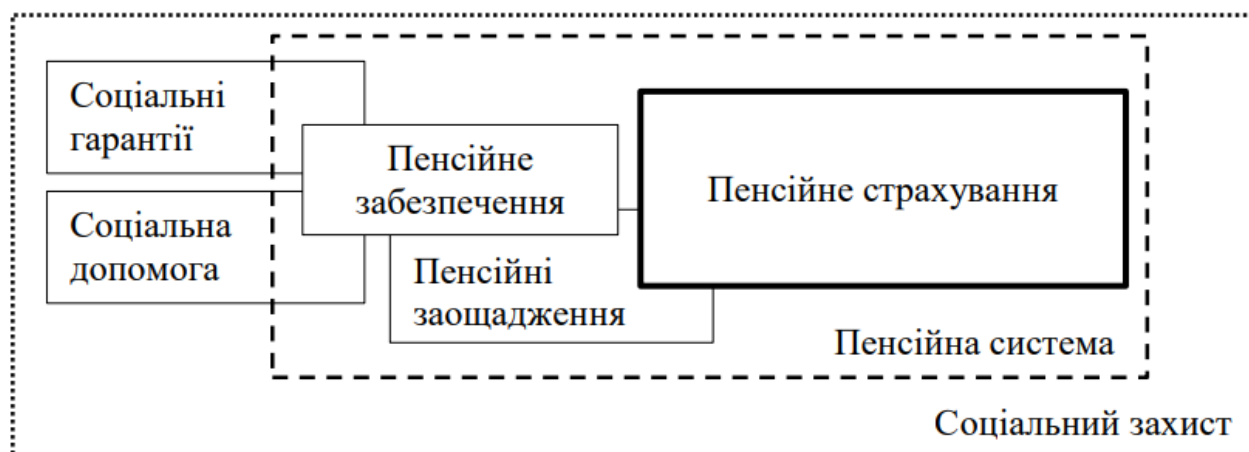

Рисунок 1.2 – Місце пенсійного страхування в системі соціального захисту населення

Джерело: систематизовано на основі [10, 47]

Разом з тим, пенсійне страхування представляє собою систему специфічних перерозподільчих відносин між його учасниками (суб'єктами), які спрямовані на формування доходів пенсійного фонду за рахунок сплачених грошових внесків. Доходи пенсійного фонду використовуються для надання фінансової підтримки громадянам, які вийшли на пенсію. Іншими словами, при здійсненні пенсійного страхування держава реалізує перерозподіл коштів від працездатної частини населення на користь осіб які досягли пенсійного віку. Важливо відзначити, що при цьому не враховується сума сплачених початкових внесків особами непрацездатного віку. У цьому контексті держава використовує метод перерозподілу, згідно з яким економічно активне покоління сплачує страхові внески на користь старшого покоління, забезпечуючи таким чином відносини солідарності між поколіннями.

На рисунку 1.3 представлено основні характерні особливості системи пенсійного страхування. Виходячи із загального розуміння пенсійної системи, метою пенсійного страхування є гарантування непрацездатними особами права на державні пенсійні виплати за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника.

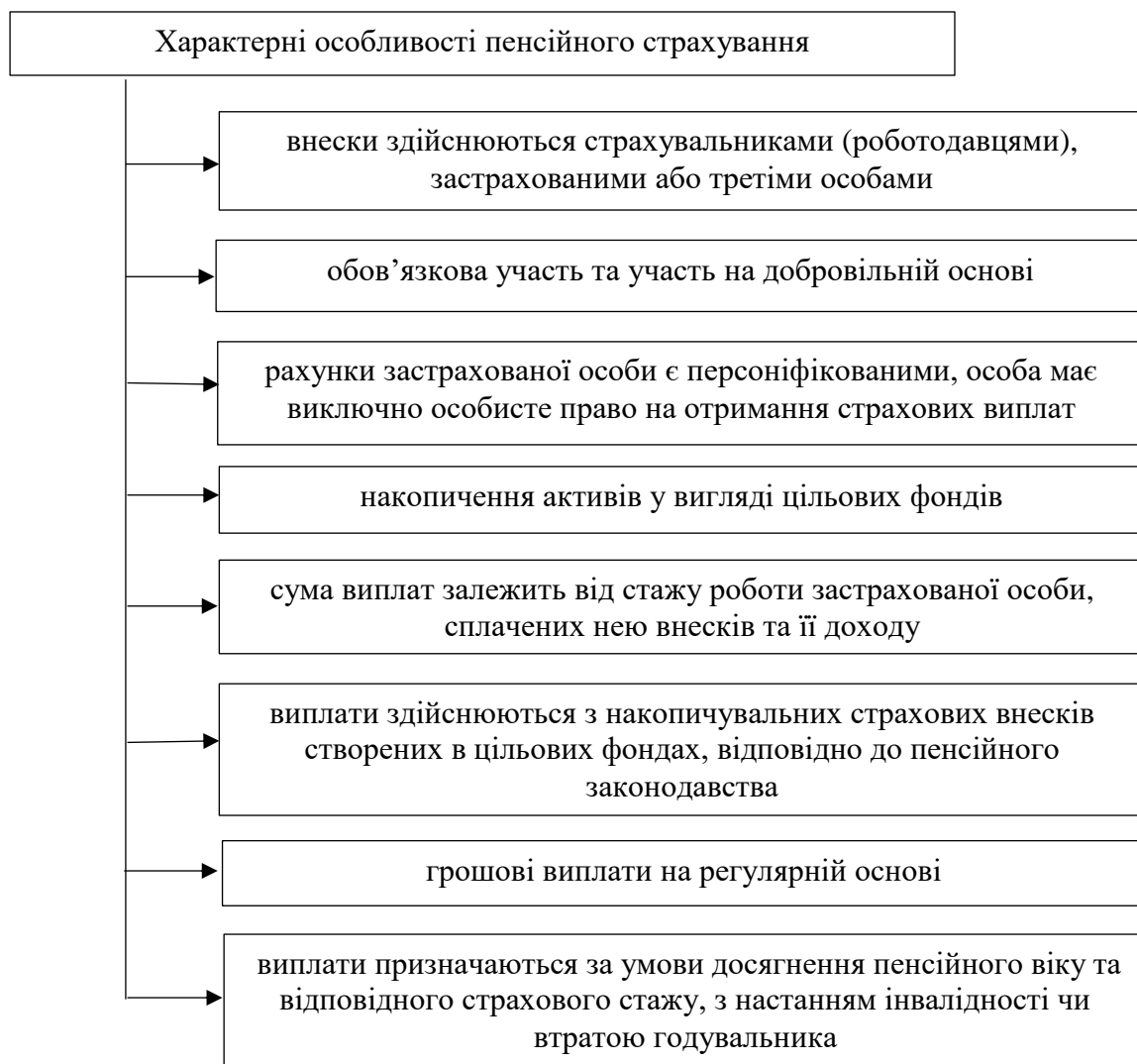

Рисунок 1.3 – Характерні особливості пенсійного страхування

Джерело: узагальнено та доповнено на основі [27, 41, 49]

Як зазначає Демченко В. «державна форма пенсійного забезпечення функціонує на засадах страхування, тобто пенсійне забезпечення реалізується через пенсійне страхування. Це пов'язано зі застосуванням страхових принципів у формуванні і використанні коштів пенсійного фонду, які передбачають наявність взаємозв'язку між сплатою страхових внесків і розмірів одержуваних пенсій» [15, с. 105].

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3], пенсійне страхування здійснюється за наступними принципами:

– законності – умов і порядку здійснення державного пенсійного страхування визначається відповідно до законодавчої бази;

– обов'язковості – особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту, цивільно-правового договору), а також особи, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичні особи-підприємці підлягають пенсійному страхуванню в обов'язковому порядку;

– добровільності – особи за яких не здійснюється сплата страхових внесків на державне пенсійне страхування, а також особи які бажають здійснити додаткову сплату страхових внесків, можуть зробити це виключно на основі заключення договору про добровільну сплату страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– заінтересованості – всі особи працездатного віку мають бути зацікавлені у власному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію;

– рівноправності – всі застраховані особи мають рівні права щодо отримання матеріального забезпечення при виході на пенсію та виконання зобов'язань стосовно сплати страхових внесків на державне пенсійне страхування;

– диференціації – розмірів пенсій кожної окремої особи залежить від тривалості страхового стажу та розміру її заробітної плати (доходу);

– солідарності та субсидування – перерозподіл страхових внесків отриманих від економічно активне населення на користь осіб які досягли пенсійного віку;

– фінансування видатків на виплату пенсій, надання соціальних послуг здійснюється за рахунок страхових внесків, бюджетних коштів і коштів цільових фондів;

– спрямування частини страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування для здійснення оплати договорів страхування довічної пенсії і одноразової виплати залежно від розмірів накопичень застрахованої особи з урахуванням інвестиційного доходу [3];

– державних гарантій – держава гарантує реалізацію застрахованими

особами їхніх прав, які визначенні законодавством;

- гласності, прозорості – діяльність Пенсійного фонду України повинна бути прозорою та доступною для всіх осіб;

- обов'язковості фінансування – всі витрати які пов'язані з виплатою пенсій фінансуються в обов'язковому порядку за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

- цільового та ефективного використання – всі кошти загальнообов'язкового державного пенсійного страхування мають використовуватися ефективно та за цільовим призначенням;

- відповідальності – за порушення, невиконання чи неналежне виконання обов'язків щодо здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, передбачається відповідальність згідно з нормами законних актів.

Враховуючи тенденції розвитку пенсійного страхування у сучасних умовах, автори виділяють функції, які притаманні пенсійному страхуванню. Головна функція пенсійного страхування полягає в формуванні в спеціальних (цільових) страхових фондах фінансових джерел учасниками соціальної системи в разі настання страхових випадків, тобто випадків, пов'язаних із суспільною діяльністю людини, її здоров'ям, матеріальним забезпеченням у старості.

В той же час, Хемій А. [46] виокремлює наступні функції пенсійного страхування:

- захисна, яка проявляється в тому, що взаємовідносини розподілу та обміну пов'язані з утворенням спеціальних цільових грошових фондів, призначені для забезпечення страхового захисту осіб які досягли пенсійного віку та втратили працездатність;

- розподільча, забезпечує розподіл грошових коштів цільових фондів між часниками страхових процесів; між окремими територіями;

- капіталоутворювальна, яка проявляється в процесі розподільних відносин між особами страхового захисту, у вигляді здатності нагромаджувати капітал на державному рівні (кошти фондів соціального страхування), на рівні страховика (страхові резерви, які виступають залученим капіталом, що

приносить страховикам інвестиційні доходи), на рівні страхувальника (за довгостроковими видами страхування життя та пенсій у вигляді інвестиційного доходу за відсотками);

– інвестиційна, яка характеризує інвестиційну стратегію щодо розміщення та управління акумульованими коштами згідно допустимих лімітів, визначених законодавством [12].

Автори Рудик В. [39] та Бурденюк С. [12] доповнюють описані вище функції пенсійного страхування та їх за відповідними ознаками, а саме:

– розподіл і використання фінансових ресурсів у сфері пенсійного страхування (ризикова функція, компенсаційна функція, резервна функція);

– нагромадження фінансових ресурсів у сфері пенсійного страхування (накопичувальна та інвестиційна функції);

– контроль з боку держави за збереженням і використанням пенсійних коштів (контрольна функція);

– управління пенсійними ресурсами у сфері пенсійного страхування (функція адміністрування пенсійних активів).

Всі зазначені функції відображають основну ідею пенсійного страхування, що полягає у формуванні пенсійних коштів із визначених фінансових джерел, які передбачені пенсійним законодавством. Ці кошти використовуються для здійснення пенсійних виплат та відображення пенсійних активів у пенсійних фондах, страхових фондах та на депозитних пенсійних рахунках.

Таким чином, вагомість на необхідність пенсійного страхування в соціальній захищеності населення для осіб пенсійного віку – це нормальне існування людини в соціальному середовищі при якому забезпечується гідний рівень життя та захищеності після виходу на пенсію.

1.2 Інструменти державного регулювання пенсійної системи страхового захисту населення

Управління в сфері пенсійного страхування входить до сфери соціальної політики держави, яке гарантується та реалізується державними інституціями. Діюча система пенсійного страхування в Україні, в сьогоdnішніх умовах неспроможна, гарантувати належного рівня фінансового задоволення осіб пенсійного віку, оскільки протягом багатьох років поспіль існують труднощі з дефіцитом фінансових ресурсів Пенсійного фонду України.

На сьогодні, в літературі виділяють три підходи до визначення пенсійної системи. Перша група вчених розглядає пенсійну систему як сукупність перерозподільчих відносин та систему інститутів, що призначена для забезпечення матеріальних періодичних виплат непрацездатним громадянам. Друга група науковців визначає пенсійну систему як складний комплекс економічних відносин та фінансових механізмів, які формують та використовують пенсійні фонди, створюючи умови для забезпечення пенсійних виплат населенню. Прибічники третього підходу розглядають пенсійну систему як систему інститутів, відносин і механізмів, що забезпечують формування фінансових ресурсів та їх розподіл серед населення непрацездатного віку у вигляді пенсій при настанні соціальних ризиків [40, с. 111].

Необхідно приділити увагу позиції Демченко К., яка під пенсійною системою розуміє «комплексний механізм, який обумовлений економічними, соціальними, демографічними, культурними, історичними, суспільними, організаційними та політичними факторами, що взаємопов'язує суб'єктів пенсійного страхування, а саме державні установи, органи, організації та громадян, які мають право на державну матеріальну підтримку у зв'язку з досягненням ними встановленого законодавством віку, настанням інвалідності, втратою годувальника та з інших підстав, визначених законодавством» [16].

Таким чином, більшість вітчизняних авторів пояснюють пенсійну систему як сукупність певних елементів, які можуть відрізнятися за своїм складом та наповнення – це відносини, механізми, інструменти, інститути, правила, принципи, установи, фонди, об'єднання та інші.

Одним із основоположних принципів побудови правової системи пенсійного страхування є гарантування кожному громадянину гідного рівня життя. Сьогодні держава гарантує особам пенсійного віку виплати пенсій, які мають бути не нижчі від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Управління у сфері пенсійного страхування в Україні здійснюється на основі ряду нормативно-правових актів. Зокрема, систему пенсійного страхування регулюють: Конституція України, Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [1], Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3], Закон України «Про пенсійне забезпечення» [9], Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» [5] та інші нормативно-правові документи. Згідно зі статтею 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, включаючи гарантії загальнообов'язкового державного соціального страхування та отримання пенсій.

Засади та загальні норми щодо правового, фінансового та організаційного забезпечення загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні закріплені в Законі України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1]. Цей нормативно-правовий документ визначає поняття та види суб'єктів і об'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також визначає права громадян на захист шляхом державного соціального страхування. Крім того, у цьому нормативно-правовому акті визначаються особливості управління та нагляд в сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також встановлюється відповідальність страхувальників, страховиків та осіб, які надають соціальні послуги.

Специфічні умови щодо нарахування та виплати пенсій для окремих категорій населення визначають спеціальні нормативно-правові документи України, зокрема це Закони України: «Про державну службу», «Про освіту», «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про судоустрій та статус суддів» та інші.

Чинна система пенсійного страхування в Україні регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3]. Цей нормативно-правовий документ встановлює принципи, основи та механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Також він регламентує особливості призначення, перерахунку пенсійних виплат, надання соціальних послуг, що фінансуються за рахунок страхових внесків роботодавців, бюджетних та інших джерел у Пенсійному фонді України. Зазначений закон визначає порядок формування та використання коштів Накопичувального пенсійного фонду на основі укладання договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат для застрахованих осіб, членів їхніх сімей та інших осіб.

Нормами цього закону встановлено трирівневу структуру системи пенсійного страхування в Україні, яку представлено на рисунку 1.4.

Перший рівень пенсійного страхування визначається як система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, побудована на принципах «солідарності, субсидування та виплати пенсій і соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду, які є частиною державних резервів» [24, с. 29]. Внески до цього рівня пенсійної системи сплачуються всіма роботодавцями (юридичними особами), застрахованими особами на добровільних засадах та фізичними особами – підприємцями. На першому рівні пенсійного страхування, пенсійні виплати непрацездатним особам, які досягли пенсійного віку, фінансуються за рахунок коштів, які сплачені працюючими особами. При цьому здійснюється перерозподіл за рахунок накопичених джерел Пенсійного фонду

України між активно працюючим населенням та особами які досягли пенсійного віку. Таким чином, при виході на пенсію особи, які сплачували внески до Пенсійного фонду, отримують пенсійні виплати з коштів, зібраних наступними поколіннями.

Рисунок 1.4 – Системи пенсійного страхування України

Джерело: узагальнено на основі [3]

Через солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування здійснюються виплати лише трудових пенсій, до яких відносяться пенсії у зв'язку з втратою годувальника, пенсії за віком, пенсії по інвалідності, що регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування» [3]. Розмір пенсій напряду залежить від розміру заробітної плати особи, на яку було нараховано та сплачено страхові внески до Пенсійного фонду України, а також від тривалості страхового стажу. Солідарна пенсійна система, побудована на засадах солідарності і субсидування, забезпечує здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України (рисунок 1.5).

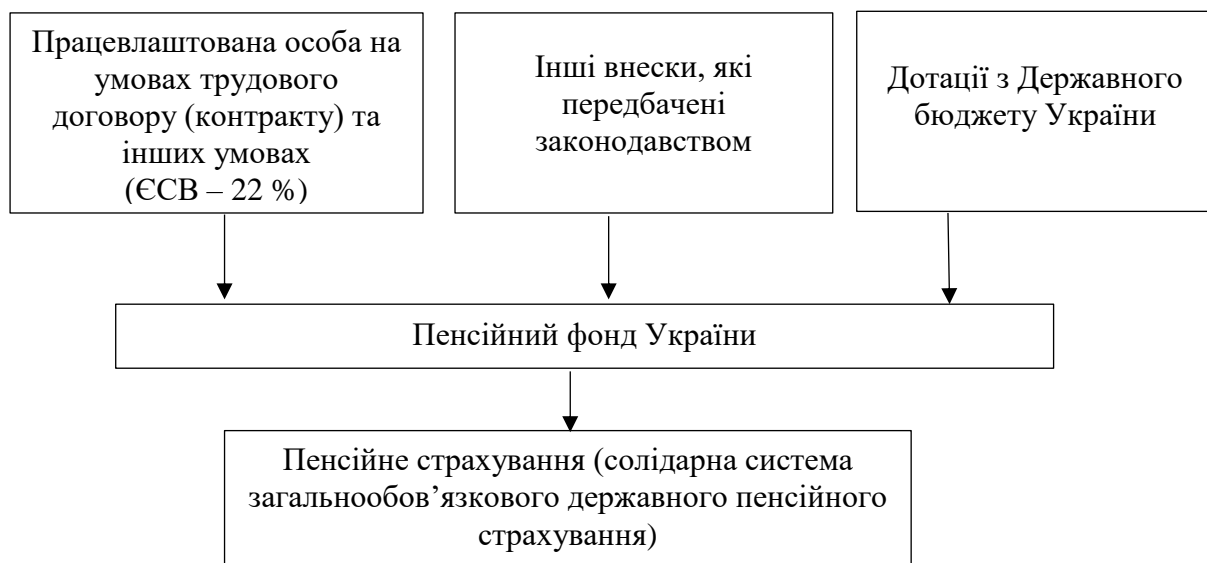

Рисунок 1.5 – Структура солідарної пенсійної системи страхового захисту населення

Джерело: узагальнено на основі [3]

З рисунку 1.5, варто відзначити, що основними рисами солідарної системи є залежність від демографічних тенденцій в країні (кількість працюючого населення, кількість осіб пенсійного віку). Вона є обов'язковою та охоплює всі категорії населення в Україні. Ця система передбачає «виплати за фактом», тобто, пенсійні виплати здійснюються з поточних надходжень працездатного населення, які спрямовані на оплату пенсій існуючим пенсіонерам. Таким чином, кожне наступне покоління утримує кожне попереднє.

Позитивним аспектом солідарного пенсійного страхування є те, що кошти, розподілені у межах цієї системи в одному часовому періоді, не втрачають свою вартість, тобто не знецінюються. Однак з іншого боку, відсутність накопичення

коштів, які сплачуються у рамках страхових внесків, є його негативним аспектом. Також важливо відзначити, що фінансовий стан солідарної системи пенсійного страхування залежить від соціально-економічної ситуації в країні та від фіскальної та монетарної політики держави.

Другий рівень загальнообов'язкового державного пенсійного страхування являє собою накопичувальну систему. На цьому рівні здійснюється накопичення частина обов'язкових внесків на рахунках державного Накопичувального фонду. Всі накопичення обліковуються на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках осіб, які сплачуватимуть такі внески [42, с. 67]. Цей рівень базується на принципах накопичення коштів від страхованих осіб та виплат пенсій на основі укладених договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат. Важливо відзначити, що пенсійні виплати з Накопичувального фонду будуть проводитися додатково до виплат з солідарної системи пенсійного страхування, що сприятиме підвищенню рівня пенсійного забезпечення громадян України. Проте введення цього рівня пенсійної системи щорічно відкладається через фінансові труднощі у країні. На даний момент в Україні функціонує лише перший рівень – солідарна система пенсійного страхування.

Впровадження третього рівня – системи недержавного пенсійного страхування, регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [8]. Основні положення цього нормативно-правового акту визначають правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного страхування в Україні, встановлюють правовідносини, які виникають з цим видом діяльності. Третім рівнем пенсійної системи базується на добровільній участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Цей рівень передбачає можливість працюючих осіб збільшити розмір майбутньої пенсії за допомогою додаткових щомісячних відрахувань з заробітної плати до недержавних пенсійних фондів або страхових компаній. Недержавне пенсійне страхування може реалізовуватися: через недержавні пенсійні фонди на основі укладення пенсійних договорів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками; через страхові компанії на

основі укладання договорів страхування довічної пенсії, ризику інвалідності або смерті страхувальника; через банківські установи на основі укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків, для накопичення пенсійних заощаджень.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3] визначає суб'єктів, що є учасниками пенсійних правовідносин, наділені певними правами та обов'язками. У загальному вигляді суб'єктами системи пенсійного страхування є [48, с. 30]:

- держава;
- особи які працюють на умовах трудового договору (контракту), фізичні особи-підприємці;
- підприємства (установи, організації) різних форм власності та організаційно-правової форми, що сплачують єдиний соціальний внесок;
- пенсійні фонди, що здійснюють пенсійні виплати;
- непрацюючі особи які досягли пенсійного віку та особи, які не працювали з різних причин та мають право на мінімальну соціальну пенсію (пенсія по втраті годувальника, особи з інвалідністю).

З аналізу наукової літератури, на думку автора, всіх суб'єктів пенсійного страхування необхідно поділити за ступенем участі у системі пенсійного страхування на (рисунок 1.6):

- основних учасників, які відіграють безпосередню роль у розвитку системи пенсійного страхування, беруть пряму участь у здійсненні пенсійних виплат (застраховані особи, Пенсійний фонд України, Накопичувальний пенсійний фонд України, Недержавний пенсійний фонд);
- допоміжних учасників, які прямо не впливають на функціонування системи пенсійного страхування, створюючи усі необхідні умови та формуючи інфраструктуру пенсійного страхування в державі (банки, страхувальники, компанії з управління активами, зберігачі, аудитори та інші).

Такий поділ дозволить в повній мірі вивчити функції, права та обов'язки всіх суб'єктів які приймають участь в системі пенсійного страхування.

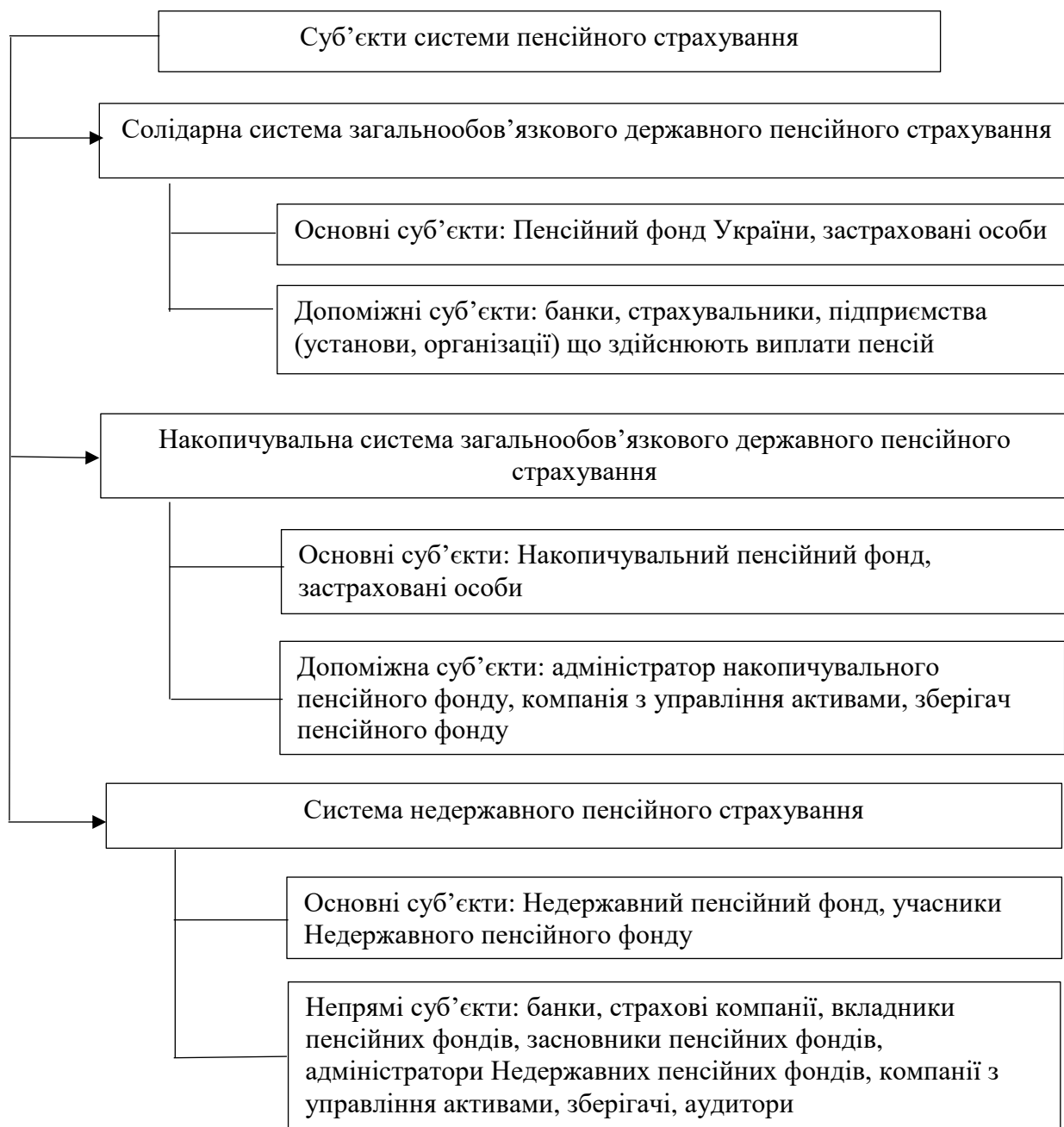

Рисунок 1.6 – Суб'єкти системи пенсійного страхування

Джерело: систематизовано на основі [3, 48]

Центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері пенсійного страхування та забезпечення є Міністерство соціальної політики України. Діяльність цього відомства спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. У складі апарату Міністерства соціальної політики України діє Головне управління пенсійного забезпечення. Міністерство соціальної політики України активно співпрацює зі

Світовим банком, який здійснює моніторинг та оцінку законопроектів щодо змін у пенсійній системі, а також допомагає у впровадженні Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, зокрема Єдиного соціального реєстру [24, с. 116].

Пенсійний фонд України, який є центральним органом виконавчої влади, реалізує державну політику з питань пенсійного страхування. Діяльність фонду спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство соціальної політики. Пенсійний фонд України та його територіальні структурні підрозділи надають ряд послуг, серед яких [36]:

- консультування громадян з питань пенсійного законодавства;
- надання інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- призначення та перерахунок пенсій тощо;
- встановлення надбавок, підвищень, додаткової пенсії, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством;
- видача пенсійних посвідчень;
- підтвердження на комісії стажу роботи на посадах, що дають право на призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років;
- оформлення допомоги на поховання та інше [36].

Пенсійним фондом України розроблено механізм автоматичного (без звернення особи) призначення пенсійних виплат у разі досягнення пенсійного віку, зокрема подання відсутніх документів про трудову діяльність особи через офіційний веб-портал Пенсійного фонду України або за допомогою мобільного застосунку. Загалом, органи Пенсійного фонду України надають понад 40 послуг, що охоплюють всі питання, з якими звертаються застраховані особи та пенсіонери [24, с. 117].

Загалом, пенсійне страхування є важливим інструментом для створення фінансового захисту громадян після припинення трудової діяльності та досягнення пенсійного віку. На сьогодні, в Україні функціонує лише солідарна система пенсійного страхування та добровільне недержавне пенсійне страхування.

2 Аналітичне забезпечення системи пенсійного страхування

2.1 Аналіз сучасного стану розвитку системи пенсійного страхування в Україні

Починаючи з 2022 року Україна постала перед викликом захисту цілісності кордонів, життя та здоров'я громадян, існування української держави загалом. Повномасштабна війна суттєво вплинула на рівень розвитку економіки в Україні, що спричинило масштабну інфляцію, зростання цін, зниження купівельної спроможності пенсійних виплат та заробітних плат. Через ці події кількість осіб пенсійного віку які перебувають поза межею бідності почала суттєво збільшуватися. Міністерство соціальної політики України зазначає, що станом на кінець 2022 року в Україні пенсії отримували близько 11 мільйонів осіб. Проте варто зауважити, що середній розмір пенсійних виплат, які отримували особи непрацездатного віку на кінець 2022 року, становив близько 4000 грн, що підтверджує низький рівень пенсій. Це доводить, що наразі гостро стоїть питання реформування пенсійної системи України задля створення ефективного механізму пенсійного страхування, який зміг би гарантувати особам непрацездатного віку адекватний рівень життя на пенсії.

Згідно з оприлюднених даних Пенсійним Фондом України, станом на кінець 2022 року в Україні було зареєстровано 10687921 пенсіонерів, з яких близько 2700000 осіб продовжують працювати. Переважна більшість, з яких отримують пенсії за віком – 74,06 %, тоді як 13,99 % пенсіонерів отримують пенсію по інвалідності. Соціальні пенсії (щомісячні виплати непрацездатним чи обмежено працездатним особам, які не мають страхового стажу або інших джерел доходу) отримують 0,6 % українців. На рисунку 2.1 наведено динаміку чисельності осіб які отримують пенсійні виплати за солідарною системою пенсійного страхування в Україні.

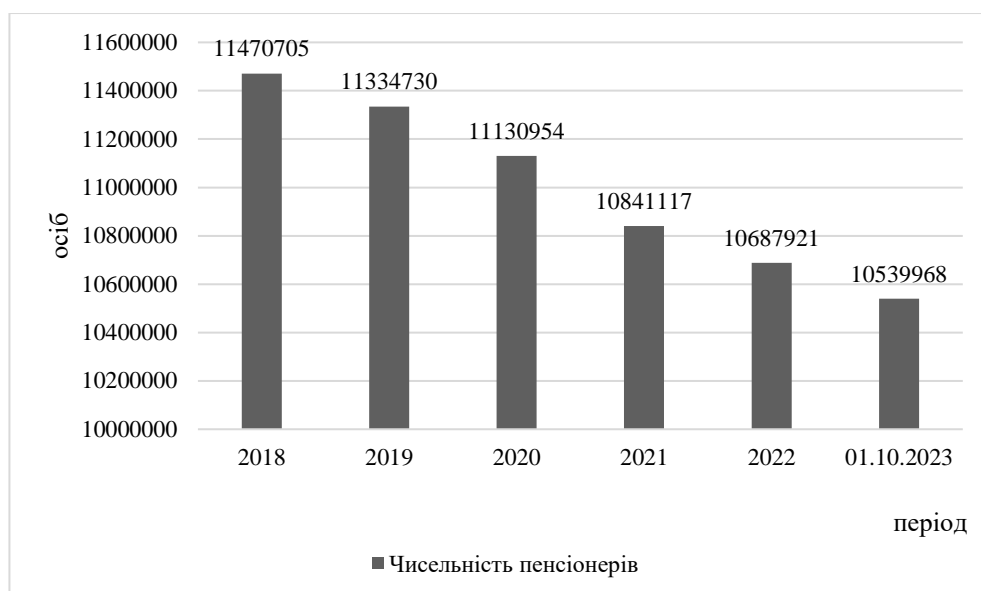

Рисунок 2.1 – Динаміка чисельності пенсіонерів в 2018-2023 роках в Україні

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [19]

Починаючи з 2018 року кількість непрацездатних осіб які отримують пенсію суттєво зменшилася, а саме з 11470705 особи до 10687921 особи.

Станом на початок жовтня 2023 року в Пенсійному фонді України зареєстровано 10539968 пенсіонерів, що на 147953 особи менше порівняно із початком 2023 року. Це найбільший показник скорочення з початку повномасштабної війни. За даними Пенсійного фонду України [20], щорічно кількість пенсіонерів в Україні скорочується, в середньому, на 2 %. Ймовірніше за все, різкий спад за 9 місяців 2023 року пов'язаний з оновленими у звіті Пенсійного фонду даними про пенсіонерів у 4 областях: на Херсонщині, Донеччині, Луганщині та у Запорізької області. Із загальної чисельності пенсіонерів отримують пенсії 6408300 жінок, що складає 60,8 % та 4131700 чоловіків, що становить 39,2 %.

За офіційними даними Міністерства соціальної політики України [43], в 2022 році один офіційно працевлаштований українець утримував за допомогою солідарної пенсійної системи одного пенсіонера. Це означає, що за рахунок сплати єдиного соціального внеску, не вистачає коштів для збільшення

пенсійних виплат. Фактично, у нормальній ситуації пенсійні виплати на одного пенсіонера мають забезпечувати хоча б дві-три особи, які працюють.

У 2022 році середній розмір пенсій зріс з 3991,53 грн до 4622,59 грн на кінець року. Динаміка пенсійних виплат в 2018-2022 роках наведена на рисунку 2.2.

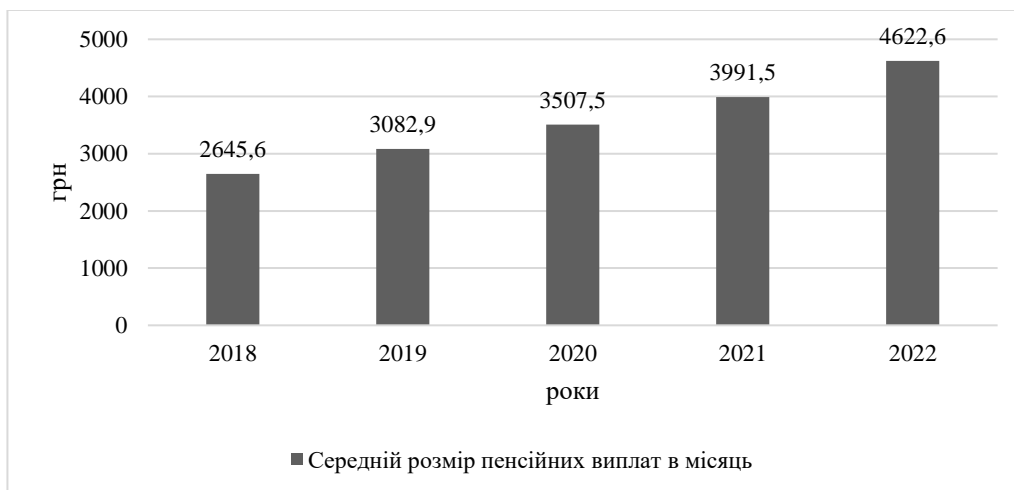

Рисунок 2.2 – Динаміка середнього розміру пенсійних виплат в Україні в 2018-2022 роках

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [20]

Порівнюючи динаміку середнього розміру пенсій в Україні, варто зауважити що їх розмір в 2018 році склав 2645,6 грн. В 2019 році розмір виплат непрацездатним особам пенсійного віку зріс на 437,3 грн і становили 3082,9 грн. В 2020 році розмір середньої пенсії в Україні досяг 3507,5 грн на місяць. На кінець 2021 року приріст пенсійних виплат склав 484,02 грн або 13,8%, а їх розмір становив 3991,5 грн. Протягом 2022 року розмір пенсійних виплат збільшився на 15,81 %, або 631,1 грн, до суми 4622,6 грн. Незважаючи на значений приріст розміру пенсійних виплат, важливо відзначити, що середній розмір пенсії залишається нижчим за мінімальний розмір заробітної плати, який становить 6700 грн на 1 січня 2023 року. В таблиці 2.1 наведено розподіл пенсіонерів за видами призначених пенсій та їх розмірами.

Таблиця 2.1 – Розподіл пенсіонерів за видами та розмірами призначених пенсій, станом на 01.01.2023 р.

Розподіл за видами пенсій	Крім пенсіонерів з числа військовослужбовців		Пенсіонери з числа військовослужбовців	
	чисельність, осіб	середній розмір пенсій, грн	чисельність, осіб	середній розмір пенсій, грн
Загальна по Україні, з яких:	10137777	4359,91	550144	9463,10
за віком	7916113	4522,98	–	–
по інвалідності	1439783	3495,31	55078	11512,77
у зв'язку з втратою годувальника	517891	3966,43	119269	6372,74
за вислугу років	196481	4205,79	375797	10143,5
соціальні пенсії	63921	2140,02	–	–

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [36]

Загальний розмір пенсій по Україні на кінець 2022 року склав 4359,91 грн, тоді як в середній розмір пенсійних виплат пенсіонерів з числа військовослужбовців склав 9463,10 грн. Найбільший розмір пенсійних виплат становив розмір пенсій по інвалідності. На кінець 2022 року, їх середній розмір по Україні склав 4522,98 грн, для пенсіонерів з числа військовослужбовців – 11512,77 грн.

За інформацією Пенсійного фонду України [19], найбільший розмір пенсій, на сьогодні, у місті Київ, який складає більше 6000 грн на місяць. Тоді як, найнижчий в Тернопільській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Їх розмір в 2022 році, коливається в межах 3600 грн.

У таблиці 2.2 наведено динаміку питомої ваги пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності в 2018-2022 роках.

Найбільший відсоток осіб які отримують пенсійні виплати у розмірі від 2001 грн. до 3000 грн. був у 2020 році. Їх частка склала 41,2 % від загальної кількості пенсіонерів в Україні. У 2021 році питома вага вказаної категорії осіб зменшився до 35,6 %, але на кінець 2022 року знову зросла та склала 38,1 %, що на 2,5 % більше, ніж попереднього року. Починаючи з 2021 року, держава гарантує пенсійні виплати непрацездатним особам в розмірі не менше 1500 грн.

У 2021 році помітно зросло число осіб, які отримують пенсії вище 3001 грн. На кінець 2021 року 21,2 % від загальної кількості осіб пенсійного віку, отримували пенсії в розмірі від 3001 грн до 4000 грн. В 2022 році їх питома вага збільшилася до 23,5 %, що на 2,3 % більше, ніж попереднього року.

Таблиця 2.2 – Динаміка питомої ваги пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності в 2018-2022 роках

у %

Показники	Станом на:				
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
понад 10 000 грн	1,2	2,3	3,0	4,7	7,3
від 5001 до 10 000 грн	7,0	9,3	11,5	15,4	19,1
від 4001 до 5000 грн	5,0	6,3	8,19	9,7	11,4
від 3001 до 4000 грн	10,5	12,4	19,1	21,1	23,5
від 2001 до 3000 грн	24,3	34,2	41,2	35,6	38,1
від 1501 до 2000 грн	33,0	34,8	16,3	13,4	0,6
від 1401 до 1500 грн	18,3	0,01	0,01	0,00	0,00
до 1400 грн	0,7	0,69	0,7	0,00	0,00
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [20]

Пенсійні виплати в розмірі від 4001 грн до 5000 грн, на кінець 2021 року отримувало 9,7 % від загальної кількості осіб пенсійного віку. На кінець 2022 року їх чисельність зросла до 11,4 %. На кінець 2021 року 15,4 % від загальної кількості пенсіонерів отримували пенсії в розмірі від 5001 грн до 10000 грн. В 2022 році їх частка зросла до 19,1 %, та збільшилася на 3,7 %, в порівнянні з минулим роком. Пенсії понад 10000 грн отримувало в 2022 році 7,3 % від загальної кількості пенсіонерів, тоді як в 2021 році – лише 4,7 % осіб, що на 2,6 % більше, ніж попереднього року [33].

Здійснивши аналіз середньомісячних розмірів пенсій в Україні, можна відзначити, що найбільш поширеною є ситуація, коли пенсіонер отримує у межах від 2001 грн до 3000 грн щомісяця. Очевидно, що за такі кошти особи пенсійного віку не зможуть задовольнити свої елементарні життєві потреби. Це

підкреслює критичну фінансову ситуацію, в якій перебуває пенсійна система України.

Динаміка доходів і видатків Пенсійного фонду України, станом на кінець 2018-2022 років, наведена в таблиці 2.3. В досліджуваному періоді спостерігається зростання доходів установи, як за рахунок власних коштів, так і за рахунок коштів державного бюджету. За рахунок власних коштів, доходи фонду зросли на 201489,5 млрд грн, тоді як за рахунок бюджетного фінансування – на 6672505 млрд грн.

Розмір загальних доходів бюджету Пенсійного фонду України збільшилися з 352175,2 грн до 620390,2 грн на кінець 2022 року. В 2022 році, в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року загальні доходи установи зросли на 108571,4 млн грн, або на 21,2 %. Власні доходи фонду, на кінець 2022 року склали 403573,9 млн грн. Фактично отримані власні доходи Пенсійного фонду перевищили запланований обсяг доходів на 17452 млн грн або на 104,5%. Станом на кінець 2022 року власні доходи установи зросли, порівняно з аналогічним періодом 2021 року, на 69388,2 млн грн або 20,9 %. Дефіцит Пенсійного фонду України склав 0,22 % від ВВП України. Витрати Фонду на виплати пенсій становили 590098,4 млн у 2022 році. З Державного бюджету України, в 2022 році виділено 216816,3 млн грн асигнувань Пенсійному фонду України.

У 2021 році до Пенсійного фонду України надійшло 511818,8 млн грн з усіх джерел фінансування. З цієї суми власні доходи становили 334185,7 млн грн, що на 45693,2 млн грн більше, ніж у 2020 році. З Державного бюджету України було спрямовано 177580,9 млн грн на фінансування пенсій особам пенсійного віку та інших запланованих виплат.

Станом на кінець 2022 року витрати на відшкодування пенсійних виплат становили 590098,4 млн грн, що на 69125 млн грн, або 13,3 %, більше, ніж в аналогічному періоді попереднього року. В 2022 році із загальної суми видатків фонду, крім пенсійних виплат, кошти були спрямовані на виплату інших соціальних послуг, які покладені на діяльність Пенсійного фонду України, зокрема виплата субсидій, допомога ветеранам війни.

Таблиця 2.3 – Динаміка доходів і видатків Пенсійного фонду України за 2018-2022 роки

у млн грн

Показники	Станом на:				
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Всього доходів, в тому числі:	352175,2	434957,1	466125,6	511818,8	620390,2
1. Власні доходи Пенсійного фонду України, в тому числі:	202084,4	241753,8	281753,5	334185,7	403573,9
– сума єдиного внеску, розподілена на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування	174376,7	207902,5	254509,3	301433,1	375419,9
– з коштів державного бюджету України за деякі категорії застрахованих осіб та покриття недоотриманої суми коштів від застосування розміру єдиного внеску	22478,3	28359,7	21543,9	26420,9	23331,4
– інші доходи, які адмініструє Пенсійний фонд України	5229,4	5491,6	5700,3	6331,7	4822,6
2. Кошти Державного бюджету України на фінансування пенсійних програм та інших запланованих виплат	150090,8	193203,3	184372,1	177580,9	216816,3
Всього видатків, в тому числі:	368200,2	435942,3	479343,3	520933,4	590098,4
– пенсійні виплати за рахунок власних коштів Пенсійного фонду	259166,7	303106,0	329500,9	334012,6	403449,1
– пенсійні виплати за рахунок коштів державного бюджету	99437,9	121500,9	146240,2	181070,9	179409,3
– видатки з коштів Державного бюджету України на виплату пільг і житлових субсидій	9049,3	10835,4	3056,0	5214,9	6445,0
– видатки з коштів Державного бюджету України на виплату допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань	546,3	500,0	546,2	635,0	795,0

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [20]

Видатки на виплату житлових субсидій та пільг склали 6445,0 млн грн або 1,1%. Виплати одноразової грошової допомоги ветеранам війни, а також особам як є жертвами нацистських переслідувань, в 2022 році склали 795,0 млн грн або 0,2%. Інші видатки Пенсійного фонду України склали 8,6 млрд грн, з яких 2,5 млрд грн складають витрати на оплату послуг та доставки пенсій або 0,4%. В 2022 році 6,1 млрд грн або 1,0 % було витрачено на адміністративні видатки Пенсійного фонду України, пов'язані із виконанням функцій, покладених на нього. Видатки, які здійснені за рахунок власних коштів установи, були забезпечені власними надходженнями на 100,1 %, що на 9,1 % більше, порівняно з аналогічним періодом попереднього року.

На рисунок 2.3 відображено динаміку дефіциту Пенсійного фонду України в 2018-2022 роках. На кінець 2018 року обсяг дефіциту Пенсійного фонду склав 32,1 млрд грн. В 2019 році дефіцит коштів фонду зріс на 7,9 млрд грн та склав 40 млрд грн. Протягом 2020-2021 років спостерігається зменшення дефіциту коштів Пенсійного фонду України на 5,6 млрд грн та 10,5 млрд грн, відповідно. Дефіцит коштів фонду в 2020 році склав 34,4 млрд грн, в 2021 році – 23,9 млрд грн.

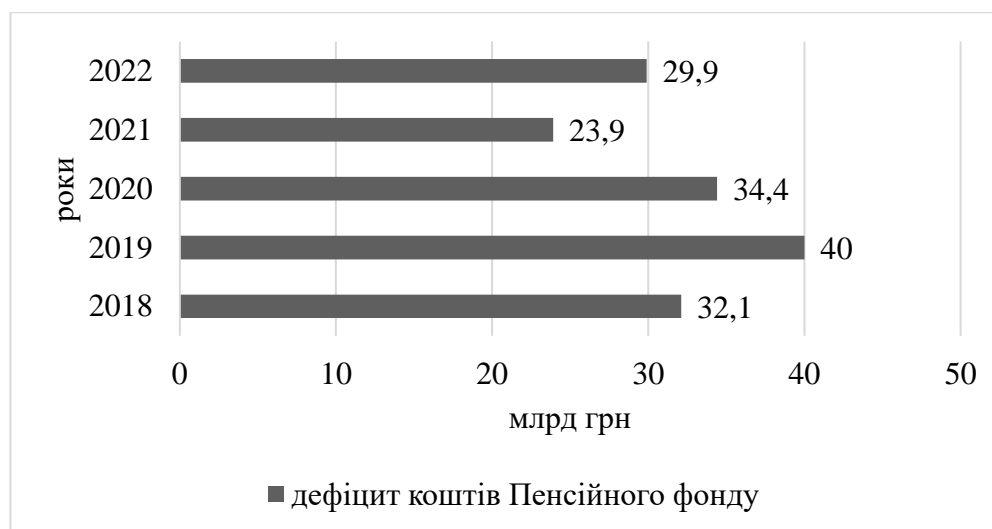

Рисунок 2.3 – Динаміка дефіциту коштів Пенсійного фонду України за 2018-2022 роки

Джерело: побудовано за даними Пенсійного фонду України [20]

За рахунок коштів державного бюджету було спрямовано 29,9 млрд грн на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України. За умови спрямування на пенсійні виплати власних коштів, які додатково отримані установою, в сумі 29,8 млрд грн, які було списано Державною казначейською службою України в рахунок погашення позик які виникли в минулих бюджетних періодів, дефіцит коштів Пенсійного фонду України склав 0,1 млрд грн на кінець 2022 року.

З проведеного дослідження, поточний стан пенсійної системи можна охарактеризувати як кризовий, оскільки пенсії не забезпечують захист від бідності, існує значна тінізація доходів населення, система є соціально несправедливою, а Пенсійний фонд України продовжує отримувати значні дотації з бюджету. Для реформування вітчизняної пенсійної системи необхідно переглянути солідарну систему та впровадити накопичувальну, а також сприяти розвитку добровільного пенсійного страхування.

Попри воєнний стан, складну економічну ситуацію та демографічні проблеми, у 2023 році влада України заявила про свої плани провести пенсійну реформу. Однак не всі поділяють такий рішучий підхід, оскільки воєнний конфлікт та висока інфляція створюють несприятливі умови для інвестицій, які є важливим елементом забезпечення ефективності накопичувальної пенсійної системи. З цього приводу багато експертів вважають, що впровадження другого рівня пенсійної системи в умовах воєнного конфлікту є необґрунтованим і недоречним. Враховуючи складні умови для впровадження пенсійної реформи на сьогоднішній день, варто попрацювати над вдосконаленням існуючої пенсійної системи України. Це може включати удосконалення пенсійного законодавства, модернізацію регулювання фондового ринку, створення необхідної інфраструктури для пенсійного страхування, підвищення фінансової грамотності населення та інформування громадян про майбутні реформи.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності Головного управління пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області – є розпорядником бюджетних коштів та відокремленим структурним підрозділом Пенсійного фонду України. Головним завданням фонду є акумуляція, накопичення та облік страхових внесків страховиків Хмельницької області. Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області відповідає за призначення пенсій, підготовку документів для їх виплати, а також забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування і виплату пенсій.

Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області здійснює свою господарську діяльність на основі балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал. Динаміка активів відображає динаміку змін обсягу та структури активів, які належать Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області. В таблиці 2.4 здійснено аналіз тенденцій зростання чи зменшення активів установи протягом 2020-2022 років.

Протягом 2020-2022 років, виявлено зменшення нефінансових активів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області з 61969736 грн до 58321407 грн. Темп зменшення нефінансових активів установи становило 5,29 % – у 2021 році та на 0,63 % – у 2022 році. Основні засоби склали найбільшу частку в структурі нефінансових активів фонду. Їх обсяг на кінець року склав 60834068 грн. Станом на кінець 2021 року, їх балансова вартість зменшилася на 3585747 грн або на 5,89 %, склавши 57248321 грн. В 2022 році балансова вартість основних засобів установи зменшилася на 1542123 грн або на 2,69 %, в порівнянні з попереднім роком, склавши 55706198 грн на кінець року. Балансова вартість незавершених капітальних інвестицій Пенсійного фонду становила нульове значення на кінець 2020 року. В 2021 році балансова вартість незавершених капітальних вкладень установи склала 77497 грн. Упродовж 2022

року вказаний показник суттєво збільшився, а саме на 505652 грн або на 652,48 %, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, склавши 583149 грн.

Таблиця 2.4 – Аналіз динаміки активів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за 2020-2022 роки

Найменування статті	Активи, грн			Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
I Нефінансові активи							
Основні засоби	60834068	57248321	55706198	-3585747	-1542123	-5,89	-2,69
Незавершені капітальні інвестиції	0	77497	583149	77497	505652	100,00	652,48
Запаси	1135668	1366867	2032060	231199	665193	20,36	48,67
Усього за розділом I	61969736	58692685	58321407	-3277051	-371278	-5,29	-0,63
II Фінансові активи							
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	6000	6000	6000	0	100,00	0,00
Поточна дебіторська заборгованість:	556774	327024	183754	-229750	-143270	-41,26	-43,81
- за розрахунками за товари, роботи, послуги	2114	55901	63623	53787	7722	2544,32	13,81
- за розрахунками із соціального страхування	554660	271123	120131	-283537	-150992	-51,12	-55,69
Грошові кошти та їх еквіваленти розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів у:	191544	154010	242243	-37534	88233	-19,60	57,29
- касі	155027	106373	134761	-48654	28388	-31,38	26,69
- установах банків	36517	47637	107482	11120	59845	30,45	125,63
Усього за розділом II	748318	487034	431997	-261284	-55037	-34,92	-11,30
III Витрати майбутніх періодів							
Витрати майбутніх періодів	19041	23409	30669	4368	7260	22,94	31,01
Всього активів	62737095	59203128	58784073	-3533967	-419055	-5,63	-0,71

Джерело: пораховано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області (Додаток А).

Балансова вартість запасів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, станом на кінець 2020 року склали 1 135 668 грн. У 2021 році, порівняно з 2020 роком, балансова вартість запасів фонду зросла на 231 199 грн або 20,36 %, склавши 1 366 867 грн. Протягом 2022 році дана стаття активів балансу мала тенденцію до зростання, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, а саме на 665 193 грн або 48,67 %, склавши 2 032 060 грн на кінець року. Фінансові активи установи включають як довгострокову дебіторську заборгованість, так і поточну дебіторську заборгованість розпорядника бюджетних коштів, а також грошові кошти та їх еквіваленти. В аналізованому періоді показник довгострокова дебіторська заборгованість фонду залишалася на постійному рівні, склавши 6 000 грн. Поточна дебіторська заборгованість Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, в аналізованому періоді, мала тенденцію до зменшення. В 2020 році балансова вартість поточної дебіторської заборгованості цільового фонду складала 556 774 грн. Протягом 2021 року балансове значення показника зменшилося на 229 750 грн або на 41,26 %, склавши 327 024 грн на кінець року. На кінець 2022 року, варто відзначити зменшення поточної дебіторської заборгованості Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, а саме на 143 270 грн або на 43,81 %, при цьому її значення становило 183 754 грн. Таке зниження позитивно впливає на функціонування установи. Зменшення поточної дебіторської заборгованості установи, протягом 2022 року, було спричинене зниженням дебіторської заборгованості за розрахунками із соціального страхування на 150 992 грн або 55,69 %.

Щодо динаміки грошових коштів та їх еквівалентів Головного управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області, то на кінець 2020 року їх сума складала 191 544 грн, включаючи 155 027 грн – готівкові кошти та 36 517 грн на банківських рахунках установи. Станом на кінець 2021 року, спостерігається зменшення суми грошових коштів та їх еквівалентів на 37 534 грн або на 19,60 %, а їх значення склало 154 010 грн. Але протягом наступного року, тобто на кінець 2022 року, відбулося істотне зростання цього показника, а саме на 88 233

грн або на 57,29 %. Загальна сума грошових активів установи становила 242243 грн. Загальна вартість фінансових активів цільового фонду за трьохрічний період (2020-2022 роки) суттєво зменшилася, від 748318 грн до 431997 грн, що склало в відносному співвідношенні 34,92 %. Це вказує на значний перегляд стратегій управління фінансовими ресурсами фонду та можливі переорієнтації у використанні фінансових активів.

У 2020 році витрати майбутніх періодів установи склали 19041 грн. У 2021 році значення показника зросло на 4368 грн або на 22,94 %, склавши 23409 грн. Протягом 2022 року витрати майбутніх періодів установи зросли на 7260 грн або на 31,01 %, склавши 30669 грн, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. На рисунку 2.4 представлений склад та динаміка активів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в аналізованому періоді.

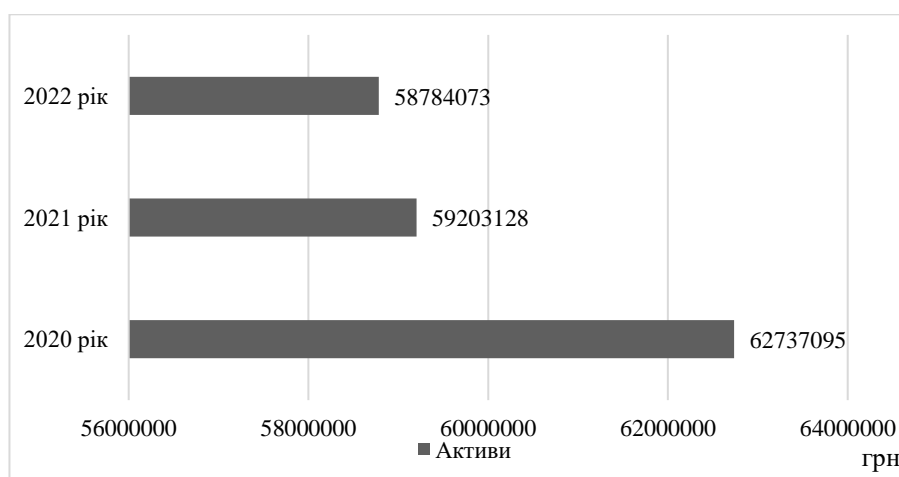

Рисунок 2.4 – Динаміка активів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.4

У 2020 році балансова вартість активів установи склала 62737095 грн. Однак до кінця 2021 року балансова вартість активів Пенсійного фонду зменшилася на 3533967 грн або на 5,63 %, склавши 59203128 грн. Протягом 2022 року спостерігається подальше зменшення вартості активів на 419055 грн або

0,71 %. Їх загальна вартість становила 58784073 грн, на кінець року. Важливим фактором, що вплинув на динаміку зменшення вартості активів пенсійного фонду, стало звільнення від сплати єдиного соціального внеску фізичних осіб-підприємців, які одночасно працюють за основним місцем роботи та займаються підприємницької діяльністю. Такі заходи введені з метою підтримки підприємців у період пандемії та стимулювання розвитку економіки. Починаючи з березня 2022 року, в Україні відбулися суттєві зміни у порядку сплати єдиного соціального внеску. Всі фізичні особи-підприємці та особи, які займаються незалежною професійною діяльністю, були звільнені від обов'язкової сплати єдиного соціального внеску, до завершення воєнного стану. Ці зміни вплинули на динаміку фінансових показників Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, зокрема на активи та пасиви установи. Важливо враховувати ці концептуальні зміни під час аналізу динаміки формування фінансових показників фонду.

В таблиці 2.5 наведено аналіз динаміки пасивів Головного управління пенсійного фонду України в Хмельницькій області.

На кінець 2020 року балансова вартість пасивів установи склала 62737095 грн. Протягом 2021 року, балансова вартість показника зменшилася на 5,63 %, або на 3533967 грн, досягнувши рівня 59203128 грн. У 2022 році тенденція зменшення пасивів продовжилася, відзначившись зменшенням на 0,71 % або на 419055 грн, що викликало зменшення вартості пасивів до рівня 58784073 грн. Аналіз динаміки змін власного капіталу та фінансових результатів є важливим для розуміння фінансового стану та динаміки управління фінансовими ресурсами Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області.

Детальний аналіз динаміки власного капіталу установи в 2020-2022 роках представлено на рисунку 2.5. Загальна вартість власного капіталу та фінансових результатів діяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області протягом трьох років, відзначилася зменшенням на

3720783 грн або на 5,98 %, а саме з 62150147 грн до 58629364 грн. Це відображає зменшення на 0,50 % від початкового рівня за вказаний період.

Таблиця 2.5 – Аналіз динаміки пасивів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за 2020-2022 роки

Найменування статті	Пасиви, грн			Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
I Власний капітал та фінансовий результат							
Внесений капітал	37803905	40592492	44150774	2788587	3558282	7,38	8,77
Капітал у дооцінках	33568972	33568972	33568972	0	0	0,00	0,00
Фінансовий результат	- 9222730	- 15317441	- 19673531	6094711	4356090	66,08	28,44
Цільове фінансування	0	77497	583149	77497	505652	100,00	652,48
Усього за розділом I	62150147	58921520	58629364	-3228627	-292156	-5,19	-0,50
II Зобов'язання							
Поточні зобов'язання:	582909	281608	154709	-301301	-126899	-51,69	-45,06
- за платежами до бюджету	89025	41963	12212	-47062	-29751	-52,86	-70,90
- за розрахунками за товари, роботи, послуги	18088	6268	23991	-11820	17723	-65,35	282,75
- за розрахунками з оплати праці	471635	229161	107919	-242474	-121242	-51,41	-52,91
- за внутрішніми розрахунками	4039	4216	10587	177	6371	4,38	151,11
- інші поточні зобов'язання	4161	0	0	-4161	0	-100,00	0,00
Усього за розділом II	586948	281608	154709	-305340	-126899	-52,02	-45,06
Всього пасивів	62737095	59203128	58784073	-3533967	-419055	-5,63	-0,71

Джерело: пораховано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області (Додаток А).

Зокрема, на кінець 2020 року вартість внесеного капіталу становила 37803905 грн. У 2021 році значення показника зросло на 7,38 %, або на 2788587 грн – до 40592492 грн. На кінець 2022 року вартість внесеного капіталу зросло на 8,77 %, або на 3558282 грн, склавши 44150774 грн. Аналіз цих показників

вказує на стабільність фінансових ресурсів та власного капіталу Пенсійного фонду.

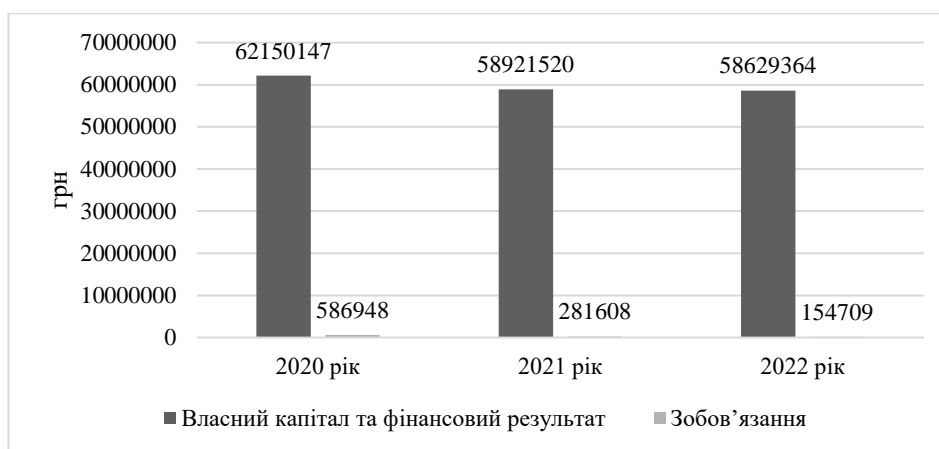

Рисунок 2.5 – Склад та динаміка пасивів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.5

Упродовж 2020-2022 років капітал у дооцінках установи, залишався сталим, складаючи 33568972 грн. В той же час, фінансові результати Головного управління Пенсійного фонду, за цей період були від'ємними, і виявили тенденцію до зростання втрат. На кінець 2020 року, фінансові втрати розпорядника бюджетних коштів, склали 9222730 грн. За рік їх сума збільшилася на 66,08 %, до 15317441 грн. У 2022 році втрати зросли на 28,44 %, склавши 19673531 грн. Важливим фінансовим показником є цільове фінансування фонду, яке на кінець 2021 року становило 77497 грн. На кінець 2022 року загальна сума цільового фінансування установи значно зросла, а саме на 652,48 %, до 583149 грн. Це свідчить про значний крок у сфері фінансової підтримки цільових витрат фонду, в умовах від'ємної динаміки його фінансових результатів.

Зобов'язання Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області протягом досліджуваного періоду вказують на їх систематичне зменшення. Загалом, на кінець 2020 року вартість цього показника складала 586948 грн. Упродовж 2021 року балансова вартість зобов'язань

зменшилася на 52,02 %, або 305340 грн, і становила 281608 грн. На кінець 2022 року значення показника знову зменшилося, а саме на 45,06 %, або 126899 грн і склало 154709 грн. Зобов'язання установи у 2022 році включають поточні зобов'язання, такі як платежі до бюджету – 12212 грн, розрахунки за товари, роботи, послуги – 23991 грн, розрахунки з оплати праці – 107919 грн та внутрішні розрахунки – 10587 грн.

Наступним етапом аналізу фінансового-господарської діяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках є аналіз його фінансових результатів. В звіті про фінансові результати Пенсійного фонду відображено доходи відповідно до плану бюджетних асигнувань на відповідний рік.

В таблиці 2.6 здійснено аналіз фінансових результатів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках. В 2020 році сукупні доходи установи склали 161821239 грн. Протягом 2021 року сума доходи пенсійного фонду зросли на 7098773 грн або на 4,39 %, досягнувши загальної суми 168920012 грн. Станом на 31.12.2022 року загальні доходи фонду зросли до 19374433 грн, що відображає збільшення на 24824421 грн або на 14,7 % в порівнянні з попереднім періодом минулого року. Ці цифри вказують на динамічний ріст фінансових результатів діяльності фонду. Темпи росту, особливо в 2022 році, свідчать про істотне покращення фінансового стану Головного управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області. Відзначимо, що такі позитивні зміни в отриманих доходах фонду вказують на високу ефективність фінансового управління. Ця інформація слугує початковим пунктом для подальшого глибокого аналізу та визначення факторів, що вплинули на фінансові результати Головного управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області.

Динаміку доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області протягом 2020-2022 років, представлено на рисунку 2.6. Зазначимо, що доходи фонду в цьому періоді склалися в основному з доходів від обмінних операцій. У 2020 році бюджетні асигнування Пенсійного фонду

становили 161785257 грн. На кінець 2021 року бюджетні асигнування установи зросли на 7094942 грн або на 4,39 %, досягнувши загальної суми в 168880199 грн. Станом на 31.12.2022 року, порівняно з попереднім роком, значення аналізованого показника зросло на 24802840 грн або 14,69 %, досягнувши рівня 193683039 грн.

Таблиця 2.6 – Аналіз фінансових результатів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Найменування статті	Абсолютні величини, грн			Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Доходи							
Бюджетні асигнування	161785257	168880199	193683039	7094942	24802840	4,39	14,69
Дохід від продажу активів	1482	6255	41448	4773	35193	322,06	562,64
Інші доходи від обмінних операцій	34500	33558	19946	-942	-13612	-2,73	-40,56
Усього доходів від обмінних операцій	161821239	168920012	193744433	7098773	24824421	4,39	14,70
Усього доходів	161821239	168920012	193744433	7098773	24824421	4,39	14,70
Витрати							
Витрати на виконання бюджетних програм	165949044	172856706	195831012	6907662	22974306	4,16	13,29
Інші витрати за обмінними операціями	158245	149996	32081	-8249	-117915	-5,21	-78,61
Усього витрат за обмінними операціями	166107289	173006702	195863093	6899413	22856391	4,15	13,21
Інші витрати за необмінними операціями	1044869	2009631	2347390	964762	337759	92,33	16,81
Усього витрат за необмінними операціями	1044869	2009631	2347390	964762	337759	92,33	16,81
Усього витрат	167152158	175016333	198210483	7864175	23194150	4,70	13,25
Профіцит / дефіцит	- 5330919	- 6096321	- 4466050	765402	-1630271	14,36	-26,74

Джерело: пораховано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області (Додаток Б).

У 2020 році доходи від реалізації активів Пенсійного фонду в Хмельницькій області становили 1482 грн. Станом на кінець 2021 року їх сума зросла на 4773 грн або на 322,06 %, склавши 6255 грн. У 2022 році, порівняно з 2021 роком, доходи від реалізації активів збільшилися на 35193 грн або на 562,64

%, досягнувши значення 41448 грн. Щодо інших доходів від обмінних операцій, то на кінець 2020 року, вони склали 34500 грн. У 2021 році їх сума зменшилася на 942 грн або 2,73 %, склавши 33558 грн. У 2022 році інші доходи від обмінних операцій пенсійного фонду становили 19946 грн, їх вартість зменшилася на 13612 грн або 40,56 % порівняно з 2021 роком.

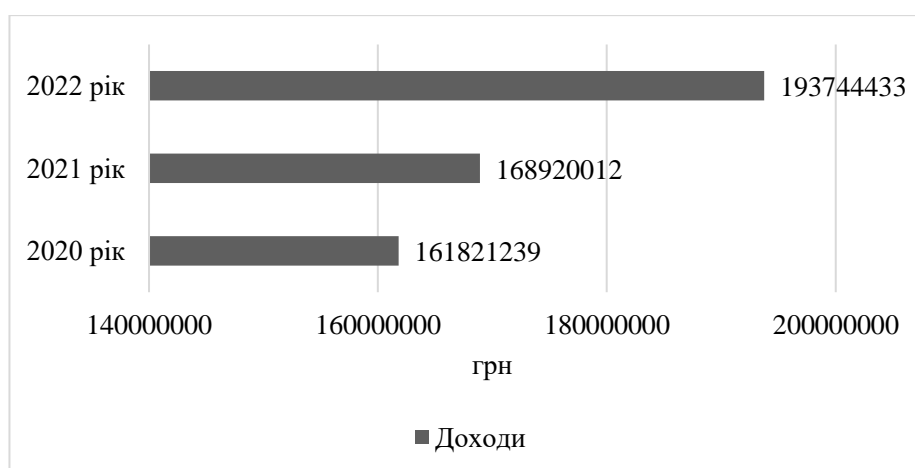

Рисунок 2.6 – Динаміка доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.6

В аналізованому періоді витрати установи склалися з витрат за обмінними операціями, вартість яких на кінець 2020 року склала 167152158 грн та витрат за необмінними операціями. В 2021 році, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, сума витрат за обмінними операціями зросла на 7864175 грн або на 4,7 %, склавши 175016333 грн. Станом на кінець 2022 року, в порівнянні з попереднім роком, загальний обсяг витрат Пенсійного фонду в Хмельницькій області зріс на 23194150 грн або на 13,25 %, склавши 198210483 грн.

На рисунку 2.7 представлено динаміку витрат фонду в досліджуваному періоді. На кінець 2020 року витрати Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області на виконання бюджетних програм склали

165949044 грн. Порівняно з 2020 роком, на кінець 2021 року сума витрат зросла на 6907662 грн або на 4,16 %, склавши 172856706 грн. Станом на 31.12.2022 року, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, значення аналізованого показника зросло на 22974306 грн або на 13,29 %, склавши загальну суму в розмірі 195831012 грн.

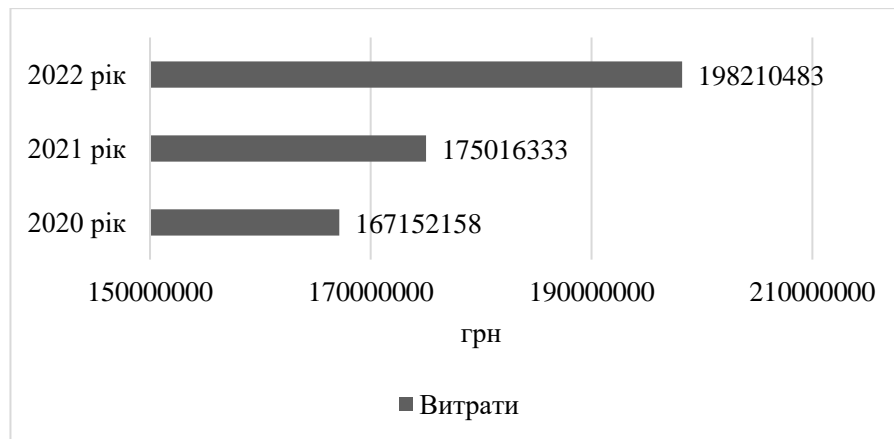

Рисунок 2.7 – Динаміка витрат Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.6

У 2020 році витрати Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за іншими обмінними операціями налічували 158245 грн. Станом на кінець 2021 року сума інших витрат за обмінними операціями зменшилася на 8249 грн або на 5,21 %, склавши 149996 грн. В 2022 році значення аналізованого показника скоротилося, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, а саме на 117915 грн або на 78,61 %, досягнувши значення 32081 грн.

Інші витрати за необмінними операціями установи, в аналізованого періоді склали 1044869 грн. Станом на кінець 2021 року сума цих витрат зросла на 964762 грн або на 92,33 %, склавши 2009631 грн. В 2022 році інші витрати від необмінних операцій склали 2347390 грн, їх значення, в порівнянні з

аналогічним періодом попереднього року, збільшилося на 337759 грн або на 16,81 %.

З проведеного аналізу фінансових результатів, варто зазначити, що протягом аналізованого періоду витрати Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області переважають над доходами що спричинило дефіцит (рисунку 2.8).

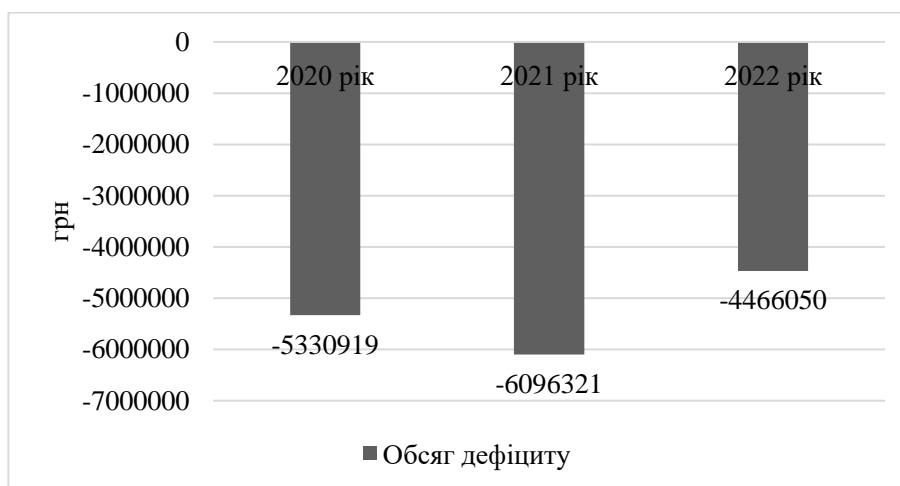

Рисунок 2.8 – Обсяг дефіциту Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.6

Діяльність установи на кінець 2020 році була збитковою. Сума збитків отриманих Пенсійним фондом на кінець 2020 року склала 5330919 грн. У 2021 році збитки установи зросли на 765402 грн або на 14,36 %, досягнувши значення 6096321 грн. Проте, у 2022 році пенсійний фонд зафіксував зменшення дефіциту діяльності установи, отримавши збиток в розмірі 4466050 грн. Порівняно з аналогічним періодом попереднього року, значення показника зменшилося на 1630271 грн або на 26,76 %.

У результаті аналізу діяльності Головного управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області, варто відзначити брак фінансових ресурсів для здійснення ефективної діяльності. Фінансово-господарська діяльність установи,

на регулярній основі отримує асигнування з державного бюджету. Зазначене, підтверджує, викладені в попередньому пункті проблеми щодо погіршення рівня фінансового забезпечення пенсійних виплат при використанні солідарної системи на державному рівні. Війна на території України та негативні демографічні тенденції зумовлюють необхідність реформування пенсійної системи України для її ефективного функціонування та розвитку. Для покращення фінансового стану Пенсійного фонду в Хмельницькій області доцільно на законодавчому рівні зменшити кількість пільгових категорій населення та розробити пенсійні програми для покращення надходжень до пенсійного фонду.

3 Перспективи розвитку пенсійного страхування на прикладі Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області

Пенсійна система України на сьогодні зіштовхнулася з серйозними труднощами, які підірвали її стабільність. Існуюча пенсійна система не враховує змін у демографічній ситуації та економічних умов країни, які виникли з початком широкомасштабної збройної агресії РФ проти України. В наш час стає очевидним, що існуюча пенсійна система не може гарантувати всім працюючим громадянам достатні пенсійні виплати у майбутньому. Однією з основних умов реформування пенсійної системи є запровадження накопичувального рівня, який повинен не лише регулюватися нормативно-правовими актами, а й реалізовуватися за рахунок коштів Пенсійного фонду України, структурним підрозділом якого є Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області.

На кінець 2022 року Управління Пенсійного фонду здійснює обслуговування 152489 пенсіонерів Хмельницької області. Діяльність фонду включає зарахування пенсійних виплат на банківські рахунки особам яким призначенні пенсії або здійснення доставки пенсійних виплат підприємством поштового зв'язку. Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області заключило договір з 21 уповноваженими банками, які здійснення обслуговування пенсійних рахунків пенсіонерів. Крім того, Пенсійним фондом укладено договір з АТ «Укрпошта», яке здійснює доставку та пенсійні виплати особам які не мають пенсійного рахунку в банківських установах. АТ «Укрпошта», на сьогодні налічує 435 відділень поштового зв'язку, з яких 102 – це пересувні відділення, що здійснюють обслуговування пенсіонерів в сільській місцевості.

Динаміка змін кількості осіб які отримують пенсії через відділення банківських установ та відділення поштового зв'язку в Хмельницькій області за період з 2020 по 2022 роки, відображено на рисунку 3.1.

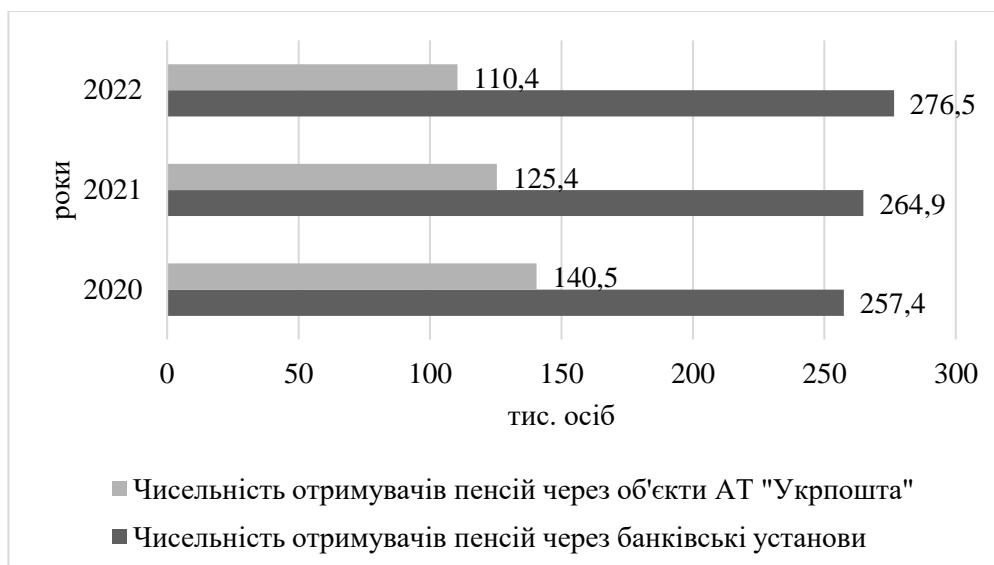

Рисунок 3.1 – Динаміка чисельності отримувачів пенсій через банки та виплатні об'єкти поштового зв'язку по Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за 2020-2022 роки

Джерело: побудовано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області

Протягом аналізованого періоду, кількість осіб, які отримують пенсії через відділення банківських установ, має тенденцію до зростання. У 2020 році через відділення банків 64,7 % або 257,4 тис. осіб отримували пенсії. В той же час, лише 35,3 % або 140,5 тис. осіб, використовували стаціонарні та пересувні відділеннями АТ «Укрпошта». Станом на кінець 2021 році кількість пенсіонерів, яким здійснюються пенсійні виплати через банківські відділення зросла до 264,9 тис. осіб або 67 %. Тоді як, 125,4 тис. осіб або 33 % пенсіонерів отримують виплати через відділення АТ «Укрпошта». З розвитком цифровізації та діджиталізації, кількість осіб яким здійснюється виплата пенсій через відділення фінансових установ зросла до 71,5 % або 276,5 осіб. Кількість осіб в Хмельницькій області, пенсійні виплати яких обслуговують відділень АТ «Укрпошта» склала 28,5% або 110,4 тис. осіб. В таблиці 3.1 відображено аналіз джерел формування доходів Головного управлінням Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках.

Таблиця 3.1 – Аналіз джерел формування доходів Головним управлінням Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Найменування статті	Абсолютні величини, грн			Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Залишок власних коштів на початок року	8336465	34867246	19448	26530781	-34847798	318,25	-99,94
Всього власних доходів, в тому числі:	951228228	1209135245	1168095201	257907017	-41040044	27,11	-3,39
кошти сплачені банками за користування тимчасово вільними коштами	2826354	4666542	4771803	1840188	105261	65,11	2,26
кошти від підприємств на покриття виплат пенсій особам, які мають право на пенсію за віком на пільгових умовах (список №1 та №2)	94119489	113284867	115883290	19165378	2598423	20,36	2,29
кошти на виплату пенсій іноземним пенсіонерам, які проживають на території України	10728855	12583893	15309915	1855038	2726022	17,29	21,66
сплата ЄВ на ЗДСС за деякі категорії застрахованих осіб	843553530	1078599947	1032130192	235046417	-46469755	27,86	-4,31
Усього власних доходів з урахуванням залишку	959564693	1244002491	1168114649	284437798	-75887842	29,64	-6,10
Перерозподіл власних коштів на покриття тимчасових касових розривів	7238251637	8369682076	9901638822	1131430439	1531956746	15,63	18,30
Кошти ДБУ на фінансове забезпечення виплати пенсій та дефіциту коштів ПФУ, з яких:	6141058969	6063482156	6777867008	-77576813	714384852	-1,26	11,78
пенсійне забезпечення військовослужбовців, виплата пенсій за різними пенсійними програмами	4968008571	5475454994	6466690757	507446423	991235763	10,21	18,10
покриття дефіциту коштів ПФУ	785128718	574864975	301977509	-210263743	-272887466	-26,78	-47,47
погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду	6364181	13108187	8924098	6744006	-4184089	105,97	-31,92
виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку з негативними наслідками COVID-19	381557500	0	0	-381557500	0	-100	0
виплата пенсій ВПО	0	0	274644	0	274644	0	100
кошти на виплату разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань	0	0	34141800	0	34141800	0	100
кошти на виплату житлових субсидій	0	0	743258	0	743258	0	100
Усього доходів	14338875299	15677112723	17882505537	1338237424	2205392814	9,33	14,07

Джерело: пораховано за даними Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області (Додаток В)

З аналізу таблиці 3.1 важливо зауважити, що станом на початок 2020 року залишок власних коштів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області склав 8336465 грн. Станом на кінець 2021 року значення аналізованого показника істотно збільшилося, а саме на 26,530,781 грн або на 318,25 %, склавши 34867246 грн. Однак, в 2022 році, значення по цій статті, зменшилося на 34847798 грн або на 99,94 %, та склало кінець року 19448 грн.

На кінець 2020 року загальна сума власних доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області становила 951228228 грн. В 2021 році вони зросли на 257907017 грн або на 27,11 %, склавши на кінець року 1209135245 грн. Сума власних доходів Пенсійного фонду, на кінець 2022 року, зменшилася на 41040044 грн або на 3,39 %, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року та склала – 1168095201 грн. Найбільшу частину доходів було отримано від суб'єктів господарювання, на покриття пенсійних виплат і витрат на обслуговування пенсій, пенсіонерам пільгових категорій, що мають право на достроковий вихід на пенсію відповідно до переліку який затверджений Кабінетом Міністрів України (список № 1 та список № 2). Сума доходів на покриття пенсійних виплат пільговим склала 94119489 грн, на кінець 2020 року. В 2021 році сума коштів, отриманих від підприємств (установ, організацій) на здійснення пенсійних виплат за списком № 1 та списком № 2 склала 113284867 грн. Значення аналізованої статті, в 2021 році, порівняно з попереднім періодом, зросло на 19165378 грн або на 20,36 %. Станом на кінець 2022 року доходи на покриття пільгових пенсійних виплат Головним управлінням Пенсійного фонду в Хмельницькій області зросли на 2598423 грн або на 2,29 %, склавши 115883290 грн. Це свідчить про певне покращення фінансового внеску підприємств (установ, організацій) для забезпечення пенсійних виплат особам, які мають право на дострокову пенсію за віком.

Значну частку доходів отриманих установою, становлять кошти від сплати ЄСВ за застрахованих осіб в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, які в 2020 році склали 843553530 грн. Станом на 31.12.2021 року сума коштів за аналізованою статтею доходів склала 1078599947

грн та збільшилася на 235046417 грн або на 27,86 %, в порівнянні з попереднім роком. В 2022 році доходи від сплати ЄСВ склали 1032130192 грн, а їх значення, зменшилася в порівнянні з 2021 роком на 46469755 грн або на 4,31 %.

На кінець 2020 року пенсійні виплати громадянам іноземних держав, які проживають на території України, становила 10728855 грн. Протягом 2021 року вказана стаття доходів зросла на 1855038 грн або на 17,29 %, склавши 12583893 грн. У 2022 році сума коштів на вказані цілі збільшилася до 15309915 грн, а їх абсолютний ріст на кінець року склав 2726022 грн або 21,66 % у відносному співвідношенні.

На рисунку 3.2 наведено динаміку власних доходів з урахуванням залишку Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках.

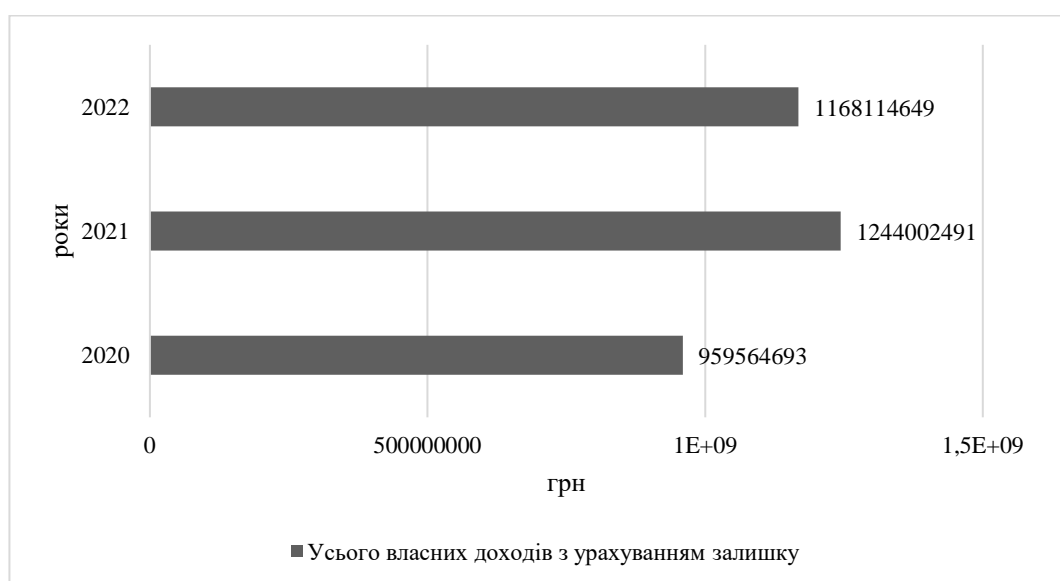

Рисунок 3.2 – Динаміка власних доходів з врахуванням залишку коштів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Джерело: побудовано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області

Загальна сума власних доходів установи з врахуванням залишку коштів на кінець 2020 року склала 959564693 грн. На кінець 2021 року власні доходи з

врахуванням залишку коштів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, зросла на 284437798 грн або на 29,64 % та склали 1244002491 грн. Загальна сума власних доходів Пенсійного фонду, в 2022 році, склала 1168114649 грн. Їх сума зменшилася, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року на 75887842 грн або на 6,10 %.

У 2020 році сума перерозподілених власних коштів Пенсійного фонду на покриття тимчасових касових розривів склала 7238251637 грн. В 2021 році, зазначена стаття доходів Пенсійного фонду в Хмельницькій області зросла на 1131430439 грн або на 15,63 %, склавши 8369682076 грн. Станом на кінець 2022 року, перерозподілені кошти установи зросли, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, на 1531956746 грн або на 18,3 %, досягнувши значення 9901638822 грн. Це вказує на порушення фінансової стабільності діяльності фонду та покриття тимчасових фінансових розривів за рахунок перерозподілу коштів.

Протягом 2020-2022 років, з Державного бюджету України було виділено кошти для фінансового забезпечення пенсій та покриття дефіциту Пенсійного фонду в Хмельницькій області. Станом на 31.12.2020 року сума коштів для покриття дефіциту бюджету установи становила 6141058969 грн. Зазначення стаття джерел формування доходів фонду, на кінець 2021 року, зменшилася на 77576813 гривень або на 1,26 %, склавши 6063482156 грн. У 2022 році Головне управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області отримало додаткове фінансування для виплати пенсій та компенсації дефіциту бюджету на суму 6777867008 грн, що перевищує показник попереднього року на 714384852 грн або на 11,78 %. Фінансування з Державного бюджету України, в 2022 році пенсій та фінансового забезпечення надбавок до пенсій військовослужбовців склало 6466690757 грн. Компенсаційні кошти, які виділені з державного бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду в Хмельницькій області склали, на кінець 2022 року 301977509 грн. Відшкодування коштів для погашення заборгованості пенсійних виплат, які призначенні за рішеннями суду склали 8924098 грн. З Державного бюджету України було здійснено покриття пенсійних

виплат внутрішньо переміщеним особам в сумі 274644 грн. В 2022 році виплати разової фінансової допомоги ветеранам війни і особам, які є жертвами нацистських переслідувань склали 34141800 грн. На погашення житлових субсидій з Державного бюджету було виділено коштів в сумі 743258 грн.

В кінці 2020 року, загальна сума дофінансування фонду по Хмельницькій області за рахунок коштів Державного бюджету України склала 14338875299 грн. Ця сума включає кошти на пенсійні виплати та кошти на покриття дефіциту бюджету. На кінець 2021 року доходи установи отримані як асигнування з державного бюджету склали 15677112723 грн, а їх сума збільшилися на 1338237424 або на 9,33 %. В 2022 році, загальна сума доходів фонду, отриманих на основі його дофінансування, зросла на 2205392814 грн або на 14,07 %, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, та склала 17882505537 грн.

Аналіз напрямів використання коштів Головним управлінням Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за період 2020-2022 роки наведено в таблиці 3.2.

Найбільшу питому вагу склали виплати, які було профінансовано з власних джерел фонду, здійснено на виплату пенсій за віком, по втраті годувальника та пенсій по інвалідності. Станом на 31.12.2020 року сума витрат зазначеним категоріям пенсіонерів становила 8320411142 грн. Витрати на пенсійне забезпечення для громадян, які мають право на пенсію в солідарній системі, склали 9515228163 грн, а їх сума зросла в 2021 році на 1194817021 грн або на 14,36 %. На кінець 2022 року їх сума збільшилися на 1087859849 грн або на 11,43 %, склавши, на кінець року 10603088012 грн.

В 2020 році на фінансове забезпечення пенсійних виплат, які призначені відповідно до інших нормативно-правових актів було витрачено 92898755 грн. В 2021 році витрати за вказаною статтею Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області склали 85612033 грн, а їх розмір зменшився на 7256722 грн або на 7,21 %, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року.

Таблиця 2.4 – Аналіз напрямів використання коштів Головним управлінням Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Найменування статті	Абсолютні величини, грн			Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.	2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Видатки за рахунок власних доходів, у т.ч.:	8951379039	10188530094	11352576913	1237151055	1164046819	13,82	11,43
пенсійне забезпечення осіб, пенсію яким призначено ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	8320411142	9515228163	10603088012	1194817021	1087859849	14,36	11,43
виплату пенсій, призначених згідно з іншими законами	92898755	85642033	94253878	-7256722	8611845	-7,81	10,06
виплату щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття	2261271	1896109	1702273	-365162	-193836	-16,15	-10,22
пенсійне забезпечення військовослужбовців	294081043	325759469	364043602	31678426	38284133	10,77	11,75
пенсійне забезпечення осіб, які проживають за кордоном та іноземних пенсіонерів	10728855	12583893	15309915	1855038	2726022	17,29	21,66
розрахунково-касове обслуговування за виплати пенсій готівкою	3427376	3577074	3428542	149698	-148532	4,37	-4,15
фінансування адміністративних витрат, пов'язаних із виконанням функцій, покладених ПФ	167577921	171738260	197893692	4160339	26155432	2,48	15,23
оплату послуг з виплати та доставки пенсійних виплат із солідарної системи	59992677	72105094	72856998	12112417	751904	20,19	1,04
За рахунок коштів ДБУ на фінансове забезпечення виплати пенсій, з яких:	5352629015	5488563181	6475889498	135934166	987326317	2,54	17,99
погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду	6364182	13108187	8924097	6744005	-4184090	105,97	-31,92
оплата послуг з виплати та доставки пенсійних виплат	32267213	31402975	32332667	-864238	929692	-2,68	2,96
виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку з негативними наслідками COVID-19	375204381	0	0	-375204381	0	-100,00	0,00
виплата грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань	0	0	31141800	0	31141800	0,00	100,00
оплата послуг пов'язана з виплатою та доставкою житлових субсидій	0	0	2371558	0	2371558	0,00	100,00
Усього видатків	14304008053	15677093276	17864979790	1373085223	2187886514	9,60	13,96
Залишок власних коштів на кінець року	34867246	19998	17525747	-34847248	17505749	-99,94	87537,50

Джерело: пораховано за даними Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області (Додаток Г)

На кінець 2022 року, витрати на виплату пенсій, які призначені відповідно до інших законодавчих норм склали 94253878 грн, а їх сума зросла на 8611845 грн або на 10,06 %.

В 2020-2022 роках значну частину витрат солідарної системи пенсійного страхування склали витрати на виплату пенсій військовослужбовцям. Зокрема, станом на кінець 2020 року зазначений показник становив 294081043 грн. Витрати на пенсійне забезпечення військовослужбовців, в 2021 році, зросли на 31678426 грн або на 10,77 %, склавши 325759469 грн. Протягом 2022 року, аналізована стаття витрат Головного управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області склала 364043602 грн, а їх розмір збільшився на 38284133 грн або на 11,75 %.

В 2020 році на суму 5352629015 грн, було здійснено фінансування пенсійних виплат пенсіонерам, надбавок до пенсій за рахунок їх індексації та витрат на підвищення пенсій які призначені за урядовими пенсійними програмами. Зазначені виплати було здійснено за рахунок коштів Державного бюджету України. На кінець 2021 року, вказані виплати зросли на 135934166 грн або на 2,57 %, в порівнянні з попереднім роком, та склали 5488563181 грн. Станом на кінець 2022 року забезпечення виплат пенсій пенсіонерам та надбавок за рахунок Державного бюджету України зросло на 987326317 грн або на 17,99 % та склало на кінець року 6475889498 грн.

Динаміку видатків Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області за рахунок власних доходів в 2020-2022 роках, представлено на рисунку 3.3. У 2020 році фондом було здійснено видатків для покриття витрат на пенсійні виплати на суму 8951379039 грн. Ці видатки було профінансовано за рахунок власних коштів. В 2021 році витрати на пенсійне виплати, які профінансовано за рахунок власних коштів фонду, склали 10188530094 грн, що більше на 1237151055 грн або 13,82 % у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. У 2022 році фінансування пенсійних виплат Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій

області за рахунок власних джерел, збільшилося на 1164046819 грн або 11,43 % порівняно з попереднім роком і становило 11352576913 грн.

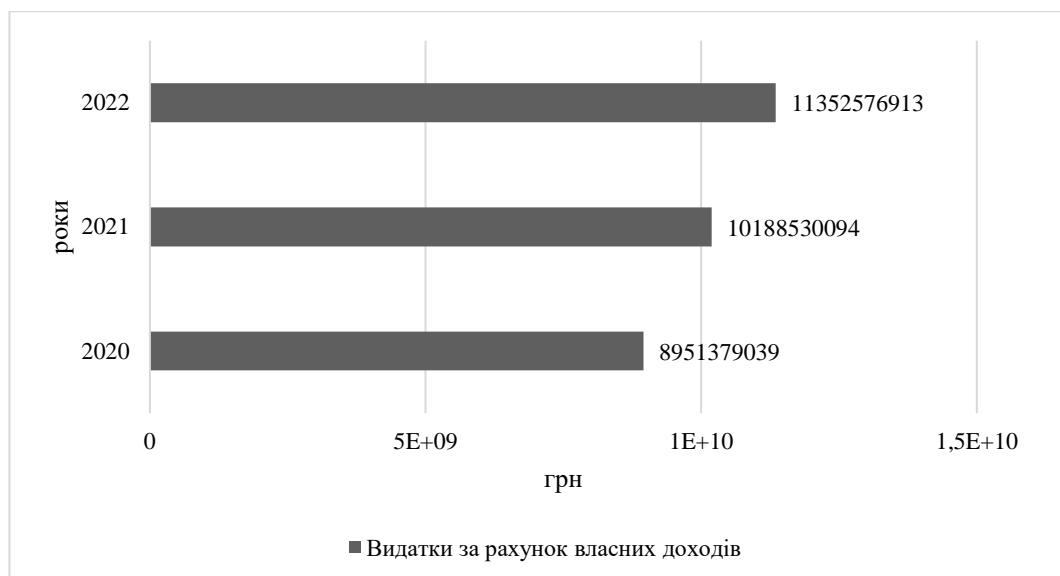

Рисунок 3.3 – Динаміка витрат за рахунок власних доходів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в 2020-2022 роках

Джерело: побудовано за даними Головному управлінню Пенсійного фонду України в Хмельницькій області

В 2020 році було здійснено дофінансування витрат на погашення заборгованості пенсій які було призначено за рішенням суду на суму 6364182 грн. На кінець 2021 року з Державного бюджету України було профінансовано витрати за аналізованою статтею на суму 13108187 грн. Їх зростання, протягом року склало 6744005 грн або 105,97 %. Розмір фінансових витрат на погашення зобов'язань фонду по виплаті пенсій, які призначенні за рішенням суду, за рахунок фінансування з Державного бюджету в 2022 році, склало 89240997 грн та зменшилися на 4184090 грн або на 31,92 %, порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року.

Витатки Пенсійного фонду в Хмельницькій області на послуги з виплати пенсій особам непрацездатного віку та доставки пенсій, на кінець 2020 року склали 32267213 грн. Розмір витрат по аналізованій статті в 2021 році склав

31402975 грн та зменшилася, в порівнянні з попереднім роком на 864238 грн або на 2,68 %. На кінець 2022 року витрати Пенсійного фонду на обслуговування пенсійних зобов'язань зросли, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року на 929692 грн або на 2,96 % та склали 32332667 грн.

В 2022 році було витрачено 31141800 грн на виплату грошової допомоги ветеранам війни і особам, які постраждали від нацистських цькувань Хмельницької області. Починаючи з 2022 року, виплати житлових субсидій покладено на Пенсійний фонду України в Хмельницькій області, сума яких на кінець року склала 2371558 грн.

Загальна сума витрат на покриття пенсійних видатків установи склала 14304008053 грн на кінець 2020 року. Витрати на пенсійне виплати пенсіонерам області, в 2021 році склали 15677093276 грн, а їх розмір збільшився на 1373085223 грн або на 9,6 %. В 2022 році, розмір витрат на виплати особам пенсійного віку зросли на 2187886514 грн або на 13,96 % та склали 17864979790 грн.

На основі здійсненого аналізу, варто зауважити, що доходи Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області в аналізованому періоді, перевищували його витрати, що спричинило дефіцит бюджету фонду. Основною причиною цього є нестабільний стан економіки, прогалини в законодавчій базі, демографічна криза в країні, тінізація реальних доходів працюючих осіб та ін.

Саме тому, головною метою реформування чинної на сьогодні солідарної системи пенсійного страхування є [41, с. 220]:

– збільшення розміру оплати праці та інших джерел доходу населення є нагальним завданням. В сучасних реаліях рівень оплати праці не завжди відповідає вартості робочої сили. Заробітна плата має забезпечувати можливість працівникам не лише сплачувати податки і страхові внески, а також здійснювати заощадження в банківських установах. Це дозволить створювати фінансові ресурси для інвестування в національну економіку;

– активізація сплати єдиного внеску з офіційних доходів та визначення внутрішніх джерел для забезпечення самодостатності солідарної системи пенсійного страхування;

– здійснення розрахунків величини прожиткового мінімуму, який визначає розмір мінімальної пенсії, базуючись на реальних цінах на товари та послуги мінімального споживчого кошику. Перелік товарів та послуг, що складають мінімальний споживчий кошик, необхідно визначати відповідно до актуальних реалій часу;

– формування зацікавленості усіх верствах населення стосовно пенсійного накопичення на основі проведення широкої інформаційної політики. Важливо акцентувати увагу на необхідності особистих пенсійних накопичень через засоби масової інформації, проведення відкритих лекцій і обговорень, а також створення безкоштовних гарячих ліній.

Разом з тим, реформуванням солідарної системи неможливо розв'язати всі проблеми діючої пенсійної системи – забезпечення її соціальної справедливості, економічної обґрунтованості та фінансової стабільності неодмінно вимагає запровадження обов'язкової накопичувальної системи (другий рівень) та покращення системи недержавного пенсійного страхування (третій рівень). Поєднання всіх трьох рівнів, є найоптимальнішим варіантом, оскільки дозволяє диверсифікувати різні типи ризиків і забезпечити основні види пенсій.

Недержавні пенсійні фонди, на сьогодні відграють ключову роль в покращенні пенсійного забезпечення пенсіонерів. Саме тому, важливим кроком є підтримка стабільності роботи третього рівня накопичувальної системи, що базується на добровільних принципах використання накопичувальних пенсійних програм. На думку Бурденюк С. в перспективі накопичувальне пенсійне страхування може «забезпечувати національну економіку значними фінансовими ресурсами. Накопичувальна складова пенсійної системи дасть можливість посилити зацікавленість громадян та їхніх роботодавців у сплаті пенсійних внесків, зменшити податковий тиск на роботодавців, втілити в життя потужне джерело інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки,

сприятиме ефективному управлінню системою пенсійного забезпечення» [13, с. 143].

Враховуючи, що головною метою системи недержавного пенсійного страхування є забезпечення гідного рівня життя осіб непрацездатного віку після виходу на пенсію шляхом доповнення солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Виходячи з цього, ключовим напрямком розвитку недержавного пенсійного страхування є розробка механізму стимулів громадян для мотивації особистих пенсійних заощаджень. Для досягнення цієї мети пропонується розробити комплекс заходів, спрямованих на формування системи індивідуальних пенсійних заощаджень. Зокрема, важливо розглянути можливість запровадження неоподатковуваних, добровільних автоматичних індивідуальних пенсійних рахунків у банках, що може сприяти формуванню системи ефективних індивідуальних пенсійних накопичень. Для успішного впровадження такої системи необхідні певні передумови. По-перше, важливо, щоб населення було обізнане з діяльністю недержавних фінансових установ та інструментами реалізації недержавного пенсійного страхування. Вказане сприятиме довірі громадян до недержавних пенсійних фондів. По-друге, необхідно забезпечити доступність надійних фінансових інструментів на фінансових ринках для стимулювання внутрішніх інвестицій, що сприятиме створенню додаткових робочих місць. По-третє, враховуючи високі адміністративні вимоги накопичувальної системи, приватний сектор повинен мати значний адміністративний потенціал [32, с. 216].

Варто відзначити, що таких передумов, наразі в нашій країні ще не сформовано, тому використання індивідуальних ощадних пенсійних рахунків є одним із пріоритетних напрямів, який надасть можливість громадянам заощадити пенсійні кошти.

Державні фінансові інститути у сфері пенсійного страхування, зокрема Пенсійний фонд України, може пропонувати особам систему автоматичного зарахування пенсійних заощаджень. Система пенсійних заощаджень, повинна базуватися на основних складових [38, с. 123]:

– механізм «м'якого примусу» у формі автоматичного зарахування до системи та автоматичного підвищення розміру внесків, що сприятиме збільшенню кількості учасників накопичувальних пенсійних систем і сприятиме досягненню прийнятної розміру внесків, її учасників. Щоб забезпечити ефективність такої системи та змусити людей заощаджувати на пенсію, ключовим аспектом є використання сили інерції (властивість економічних систем, об'єктів зберігати або дуже повільно змінювати свій стан);

– автоматичний варіант «за замовчуванням», допомагають громадянам, які не можуть або не бажають самостійно вибирати розмір внеску, недержавний пенсійний фонд, інвестиційну стратегію або пенсійний продукт. Таку групу осіб часто називають «пасивними інвесторами». Автоматичні «за замовчуванням» параметри можуть включати автоматичне визначення розміру внеску відносно до доходу, вибір стандартної інвестиційної стратегії, а також призначення до конкретного недержавного пенсійного фонду за певних умов. Ця складова спрощує участь у пенсійній системі для тих, хто не бажає або не може займатися активним вибором параметрів. Водночас, важливо, щоб такі автоматичні налаштування були створені з урахуванням індивідуальних потреб та обставин учасників, щоб забезпечити оптимальні умови для накопичення достатніх пенсійних коштів;

– створення цифрових інструментів для вкладання коштів може значно спростити процес і поліпшити доступність інформації для населення. Зменшення набору варіантів пенсійних програм може зробити вибір більш зрозумілим та менш заплутаним. Поліпшення розкриття інформації та стимулювання порівняння наявних варіантів, може сприяти усвідомленню ризиків і можливостей, допомагаючи людям зробити більш обдуманий та оптимальний вибір. Спрощення інформації та вибору може впливати на рівень участі населення в недержавному пенсійному страхуванні, забезпечуючи їм зручні і доступні інструменти для планування та управління своїми фінансами;

– враховуючи тенденцію людей реагувати на негайну вигоду, важливо впроваджувати відповідні фінансові стимули для сприяння участі в

недержавному пенсійному страхуванні, що може включати в себе різноманітні заохочення та пільги, які роблять участь у таких програмах більш привабливою. Наприклад, можливість отримання податкових пільг, бонусів або інших фінансових вигод може значно підвищити інтерес до недержавного пенсійного страхування;

– плата фінансовим посередникам є важливим аспектом у забезпеченні ефективності пенсійних інвестицій. Високі витрати на оплату послуг можуть значно зменшити реальний інвестиційний дохід, отже, контроль за цими витратами є ключовим. Важливо створити механізми контролю за витратами та обирати найдешевші та ефективніші інструменти для накопичення в межах добровільних накопичувальних пенсійних програм. Це може включати в себе пошук найбільш вигідних інвестиційних фондів, обговорення та узгодження оплати за фінансові послуги, а також визначення прозорих механізмів оплати, що дозволять максимізувати віддачу від пенсійних інвестицій для учасників програм.

Серед пріоритетів покращення функціонування недержавних пенсійних фондів важливе місце належить пошуку шляхів підвищення надійності фондів. Для оцінювання надійності недержавних пенсійних фондів необхідно аналізувати такі параметри, як: наявність довіри громадян до фонду; здатність фонду до виплати грошових коштів; фінансовий стан фонду. Кожен з цих параметрів повинен формувати свою систему показників.

Наявність ефективної інформаційної політики є важливою для збільшення довіри населення до недержавних пенсійних фондів. Раціональна побудова такої політики визначається її здатністю забезпечити зрозумілість та доступність інформації для потенційних вкладників та учасників фонду. Ефективна інформаційна політика має бути спрямована на роз'яснення прав та можливостей вкладників і учасників фонду. Це включає в себе роз'яснення умов та процесів формування недержавної пенсії, правил та умов переведення накопичувальної частини пенсії в недержавний пенсійний фонд у майбутньому. Інформаційна політика також повинна бути орієнтована на захист прав вкладників та

учасників, а також забезпечення прозорості та відкритості діяльності фонду. Це допоможе збільшити довіру населення та стимулювати громадян приймати рішення щодо майбутніх пенсійних вкладень [14].

Як стверджує Зеленко М., «для популяризації та розвитку недержавного пенсійного страхування слід робити акценти на залученні працедавців через програми корпоративного страхування життя та недержавного пенсійного забезпечення» [21, с. 128].

Таким чином, з метою забезпечення надійності та розвитку недержавних пенсійних фондів необхідно проводити такі процедури [11, с. 22]:

– встановлення, контроль і досягнення відповідності між розміром зобов'язань перед учасниками (вкладниками) та розміром майна є критично важливими елементами забезпечення стабільності недержавних пенсійних фондів. Для цього необхідно використовувати дві ключові підсистеми: підсистема пенсійних резервів та підсистема засобів пенсійних накопичень. Підсистема пенсійних резервів має включати: визначення достатнього рівня пенсійних резервів для забезпечення виплат у майбутньому; постійний контроль за розміром резервів, їх обсягом та рівнем ризику; забезпечення відповідності розміру резервів вимогам нормативів. Підсистема засобів пенсійних накопичень повинна передбачати: раціональне розподілення коштів у портфелі для досягнення оптимального рівня доходності та контролю за ризиками; постійний моніторинг та оцінку ефективності фінансових інструментів; визначення та контроль рівня ліквідності для забезпечення можливості вчасних виплат;

– впровадити систему рейтингування недержавних пенсійних фондів з метою забезпечення нарощення довіри населення;

– передбачити відповідальність комітету управління активами за негативні результати при переоцінці фінансових активів, розміщених комітетом з управління активами, в договорах про довірче управління;

– ініціювати законодавче розширення об'єктів інвестування коштів пенсійних накопичень і пенсійних резервів;

– ініціювати законодавчі зміни, щодо відображення у звітності результатів інвестування, які полягають в розподілі інвестиційного доходу за рахунками пенсіонерів тільки при реалізації фінансових активів;

– ініціювати створення Фонду гарантування пенсійних виплат та обов'язкового страхування професійної відповідальності комітету з управління активами.

Для подальшого розвитку системи недержавного пенсійного страхування, на рисунку 3.4, узагальнено основні напрями розвитку системи недержавного пенсійного страхування та виокремлено головні інструменти її реалізації, що сприятиме ефективному функціонуванню третього рівня пенсійної системи.

Рисунок 3.4 – Напрями розвитку системи недержавного пенсійного страхування

Джерело: узагальнено на основі [32, 38]

Додатково до зазначених напрямів удосконалення системи недержавного пенсійного страхування слід підкреслити важливість розробки Пенсійного кодексу України для стандартизації законодавства з питань пенсійних виплат. Це наразі є особливо актуальним, оскільки в сучасному юридичному полі фахівці часто стикаються з проблемами, які не мають чіткого юридичного визначення у сфері пенсійного страхування. Навіть при існуванні численних законодавчих актів прозорість пенсійної системи не досягнута, що порушує справедливість у розподілі пенсійних виплат. Отже, першочерговим завданням є об'єднання різноманітних та розрізнених пенсійних норм у логічно структуровану схему, яка повністю забезпечить справедливий та прозорий розподіл пенсійних виплат. Однак для досягнення цього необхідно переглянути основні аспекти вітчизняної моделі пенсійної системи і визначити стратегію її розвитку. Це стосується не лише питань пенсійного страхування, але й сфери соціального захисту, до якої вона належить.

Підсумовуючи вище викладене, варто відзначити, що сучасний стан пенсійної системи України не задовольняє потреби осіб які досягли пенсійного віку. Солідарна пенсійна система не може гарантувати громадянам забезпечення навіть поточних пенсійних виплат. Тому недержавні пенсійні фонди відіграють велике значення для пенсійної системи, окремого громадянина та економіки в цілому. Цей фінансовий інститут створює нові можливості для підвищення добробуту населення при обмежених можливостях державної пенсійної системи, а також стимулює економічний розвиток країни. Наразі система недержавного пенсійного страхування в Україні перебуває на стадії поступового впровадження та користується невеликою популярністю серед населення. Насамперед це спричинено недовірою громадян до недержавних пенсійних фондів, низьким рівнем захисту громадян від потенційних ризиків, невеликою кількістю фінансових інструментів та недостатньо розвиненим інформаційним забезпеченням. Разом із тим, посилюють ці проблеми військові дії на території України. Саме тому, необхідно розробити та впровадити програму комплексних заходів для розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні.

Висновки

В першому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано, місце пенсійного страхування в системі соціального захисту населення, яке виступає однією з основних складових соціальної політики держави. На основі проведеного критичного аналізу трактування поняття «пенсійне страхування», виокремлено підходи до його розуміння та запропоновано авторське визначення. Пенсійне страхування – це сукупність економічних відносин, що виникають між страхувальниками, які сплачують страхові внески, та страховиками, які здійснюють страхові виплати застрахованим у разі досягнення ними пенсійного віку, встановлення інвалідності, втрати годувальника або інших причин встановлених законодавчими нормами для відшкодування втрати доходу. В роботі, вивчено характерні особливості пенсійного страхування, виокремлено його основні ознаки, принципи, функції. Встановлено, що система пенсійного страхування України складається з трьох рівнів: солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування; накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування; система недержавного пенсійного страхування. В роботі систематизовано та розподілено суб’єктів пенсійного страхування, за ступенем участі у системі пенсійного страхування на основних учасників та допоміжних учасників, що сприятиме більш чіткому розмежуванню функцій та визначенню ролі кожного суб’єкта на відповідному рівні системи пенсійного страхування.

В другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено аналіз розвитку системи пенсійного страхування в Україні в 2018-2022 роках. Солідарний рівень пенсійної системи забезпечує Пенсійний фонд України. Станом на початок жовтня 2023 року в Пенсійному фонді України зареєстровано 10539968 пенсіонерів, що на 147953 особи менше порівняно із початком 2023 року, що склало найбільший показник скорочення з початку повномасштабної війни. У 2022 році середній розмір пенсій зріс з 3991,53 грн до 4622,59 грн на 1 січня 2023

року. Незважаючи на значений приріст розміру пенсійних виплат, важливо відзначити, що середній розмір пенсії залишається нижчими за мінімальний розмір заробітної плати, який становить 6700 грн на 1 січня 2023 року. В роботі здійснено аналіз динаміки доходів і видатків Пенсійного фонду. Протягом аналізованого періоду власні доходи пенсійного фонду, зросли на 201489,5 млрд грн в порівнянні з 2018 роком. Також відбулося зростання коштів фонду за рахунок фінансування з державного бюджету на 66725,5 млрд грн в порівнянні з 2018 роком. В 2022 році з Державного бюджету було здійснено дофінансування видатків Пенсійного фонду України на загальну суму 216816,3 млн грн. В 2022 році було спрямовано 29,9 млрд грн коштів державного бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду України. На основі проведеного аналізу зроблено висновки, що сучасний стан пенсійної системи є вкрай незадовільним, оскільки розмір пенсій не забезпечують покриття необхідних витрат особам пенсійного віку. Окрім того, в державі існує значна тінізація доходів населення, пенсійна система є соціально несправедливою, відповідно Пенсійний фонд України продовжує отримувати значні дотації з державного бюджету.

Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області – є розпорядником бюджетних коштів та структурним підрозділом Пенсійного фонду України. Головним завданням фонду є управління системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Хмельницькій області, здійснення збору, накопичення та обліку страхових внесків. Протягом 2020-2022 років, виявлено зменшення нефінансових активів Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області з 61969736 грн до 58321407 грн. Відносне зменшення нефінансових активів фонду склало 5,29 % – у 2021 році та 0,63 % – у 2022 році. Основні засоби становили найбільшу частку в структурі нефінансових активів фонду. Загальна вартість власного капіталу та фінансових результатів діяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області протягом трьох років, відзначилася зменшенням на 3720783 грн або 5,98 %, а саме з 62150147 грн до 58629364 грн. Це відображає зменшення на 0,50 % від початкового рівня за вказаний період.

Зобов'язання Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області протягом досліджуваного періоду вказують на їх систематичне зменшення. Зобов'язання установи у 2022 році включають поточні зобов'язання, такі як платежі до бюджету – 12212 грн, розрахунки за товари, роботи, послуги – 23991 грн, розрахунки з оплати праці – 107919 грн та внутрішні розрахунки – 10587 грн. Протягом 2020-2022 років витрати на утримання Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області перевищують його доходи, а отже діяльність фонду є збитковою.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи здійснено аналіз джерел формування доходів та напрямів використання коштів Головного управління Пенсійного фонду. Основним джерелом формування доходів Головного управління Пенсійного фонду є власні доходи, які отримані за рахунок сплати роботодавцями єдиного соціального, які на кінець 2022 року склали 1168114649 грн. Кошти перераховані з Державного бюджету України на фінансування виплати пенсій та покриття дефіциту установи на кінець 2022 року склали 6777867008 грн. В 2022 році Головне управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області здійснило видатків на виплату пенсій, за рахунок власних коштів на суму 11352576913 грн. Найбільшу частку виплат за рахунок власних коштів здійснено на виплати пенсій за віком, по втраті годувальника та виплати пенсій по інвалідності в сумі 10603088012 грн. За рахунок асигнувань з Державного бюджету України, в 2022 році, було здійснено фінансування пенсій, надбавок та індексацій пенсій, які призначених за окремими програмами в розмірі 6475889498 грн. З проведеного аналізу, ми дійшли висновків, що Головне управління Пенсійного фонду в Хмельницькій області не повною мірою забезпечує фінансування пенсійних виплат за рахунок власних джерел, що зумовлює дофінансування фонду за рахунок коштів Державного бюджету України. Сучасний стан пенсійної системи України не задовольняє потреби осіб які досягли пенсійного віку. Солідарна пенсійна система не може гарантувати громадянам забезпечення навіть поточних пенсійних виплат. Тому недержавні пенсійні фонди відіграють ключове значення для пенсійної системи, окремого

громадянина та економіки в цілому. Наразі система недержавного пенсійного страхування в Україні перебуває на стадії поступового впровадження та користується невеликою популярністю серед населення. Для подальшого розвитку системи недержавного пенсійного страхування, в роботі узагальнено основні напрями розвитку системи недержавного пенсійного страхування та виокремлено головні інструменти її реалізації, що сприятиме ефективному функціонуванню третього рівня пенсійної системи. Обґрунтовано, що ключовим напрямком розвитку недержавного пенсійного страхування є розробка механізму стимулів громадян для мотивації особистих пенсійних заощаджень. Для цього пропонується розробити комплекс заходів, спрямованих на формування системи індивідуальних пенсійних заощаджень. Зокрема, важливо розглянути можливість запровадження неоподатковуваних, добровільних автоматичних індивідуальних пенсійних рахунків у банках, що може сприяти формуванню системи ефективних індивідуальних пенсійних накопичень. Серед пріоритетів покращення функціонування недержавних пенсійних фондів важливе місце належить пошуку шляхів підвищення їх надійності. Для оцінювання надійності недержавних пенсійних фондів необхідно аналізувати такі параметри, як: наявність довіри громадян до фонду; здатність фонду до виплати грошових коштів; фінансовий стан фонду. Кожен з цих параметрів повинен формувати свою систему показників. Наявність ефективної інформаційної політики є важливою для збільшення довіри населення до недержавних пенсійних фондів. Раціональна побудова такої політики визначається її здатністю забезпечити зрозумілість та доступність інформації для потенційних вкладників та учасників фонду. Ефективна інформаційна політика має бути спрямована на роз'яснення прав та можливостей вкладників і учасників фонду. Це допоможе збільшити довіру населення та стимулювати громадян приймати рішення щодо майбутніх пенсійних вкладень.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 16/98-ВР від 14.01.1998 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

2. Про внесення зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо призначення пенсії особам, які проживають на тимчасово окупованій території або на території, на якій ведуться бойові дії: Закон України № 2981-ІХ, від 20.03.2023 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2981-20#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-ІV, від 09.07.2003 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

4. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України № 3668-VI, від 08.07.2011 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

5. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 400/97-ВР, від 26.06.1997 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

6. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 2464-VI, від 08.07.2010 р. / Офіційний

сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

7. Про накопичувальне пенсійне забезпечення: проєкт Закону України № 9212 від 17.04.2023 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41768> (дата звернення: 15.11.2023).

8. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 1057-IV від 09.07.2003 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

9. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII, від 05.11.1991 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

10. Болотіна Є. В. Проблеми розвитку пенсійного забезпечення в Україні в контексті соціального захисту / Є. В. Болотіна, О. В. Шубна, Л. О. Бившева, Г. М. Колесникова // Економічний вісник Донбасу. – 2021. – № 1 (63). – С. 162-170.

11. Борисюк О. В. Роль недержавних пенсійних фондів у забезпеченні соціально-економічного розвитку України / О. В. Борисюк, М. Б. Дацюк-Томчук, А. О. Звірко, І. В. Демчук // Modern Economics. – 2022. – № 32. – С. 16-23.

12. Бурденюк С. В. Основні виклики стабільності національної пенсійної системи на сучасному етапі розвитку суспільства / С. В. Бурденюк // Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 90-річчю Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 26 березня 2020 р. / упор. О. В. Ольшанська. – Київ: КНУТД, 2020. – С. 270-273.

13. Бурденюк С. В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні / С. В. Бурденюк // Інноваційна економіка. – 2020. – № 5-6. – С. 142-147.

14. Грицина О. В. Пенсійна реформа в Україні та її перспективи / О. В. Грицина, О. В. Бажанова, О. В. Шолудько, І. М. Тофан, А. В. Колодій // Економічний вісник. – 2021. – № 2. – С. 52-59.

15. Демченко В. О. Ризики у пенсійному страхуванні / В. О. Демченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 23. – С. 101-107.

16. Демченко К. І. Порівняльний аналіз систем пенсійного забезпечення України та різних країн світу / К. І. Демченко // Інфраструктура ринку. – 2019. – № 4 (30). – С. 35-41.

17. Дробот Ж. А. Поняття пенсійного страхування / Дробот Ж. А. // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 182-189.

18. Жмурко Н. В. Роль недержавного пенсійного забезпечення як елементу фінансового ринку України. / Н.В. Жмурко, А.Ю. Левкевич // Регіональна економіка та управління – 2017. – № 2 (15) – С. 54-57.

19. Звіт про роботу органів Пенсійного фонду України за 9 місяців 2023 року / Офіційний сайт пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (дата звернення: 20.11.2023).

20. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році / Офіційний сайт пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (дата звернення: 20.11.2023).

21. Зеленко Н. М. Аналіз ринку недержавного пенсійного страхування в Україні: соціально-економічний вимір / Н. М. Зеленко, В. А. Зеленко // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – Том 1. – № 2. – С. 126-134.

22. Коваль О. П. Перспективи запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи (II рівень) / О. П. Коваль, О. О. Коломієць, Д. М. Гладких, А. Л. Дешко, Ю. В. Касперович // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». – 2021. – № 19. – С. 26-33.

23. Кулініч Т. В. Організаційні проблеми функціонування накопичувальних та розподільчої пенсійних підсистем в Україні / Т. В. Кулініч, І. Р. Жайворонок // Економічний простір. – 2020. – № 159. – С. 53-57.

24. Лазор О. Я. Державне управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні: правові та організаційні аспекти / О. Я. Лазор, І. Г. Юник // Наукові перспективи. – 2023. – № 2 (32). – 108-122.

25. Лазор О. Я. Пенсійне забезпечення громадян України в національній та регіональній виміри / О. Я. Лазор, О. В. Колесник // Наукові перспективи. – 2023. – № 9 (39). – С. 137-146.

26. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування / Н. М. Липко // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 51. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2496/2415> (дата звернення: 19.11.2023).

27. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. / О. В. Маркова. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.

28. Михальченко Г. Г. Особливості реформування пенсійної системи України в існуючих соціально-економічних умовах / Г. Г. Михальченко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2016. – № 2. – С. 39-45.

29. Мірошник Р. О. Проблеми впровадження пенсійного страхування в Україні / Р. О. Мірошник, К. С. Біська // Економіка та суспільство. – 2023. – Вис. 48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2249/2172> (дата звернення: 18.10.2023).

30. Мудрий В. О. Пенсійне страхування в Україні: теоретико-аналітичні аспекти / В. О. Мудрий, А. А. Корсун, Н. А. Хрущ // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2023. – С. 87-89.

31. Надточій А. О. Перспективи запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи України та його вплив на ринок праці / А. О. Надточій, О. С. Крамарева // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2021. – Вип. 1 (28). – С. 52-60.

32. Назаренко Я. Я. Розвиток організаційно-економічного механізму функціонування недержавних пенсійних фондів України / Я. Я. Назаренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://publications.ntu.edu.ua/visnyk/52/215_223.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

33. Парфьонов Я. В. Реформування пенсійної системи України в умовах трансформаційних змін / Я. В. Парфьонов // Public Administration and Regional Development. – 2022. – № 16. – С. 537-556.

34. Пархоменко-Куцевіл О. І. Реформування системи пенсійного забезпечення: європейські практики та досвід для України / О. І. Пархоменко-Куцевіл // Наукові перспективи. – 2023. – № 1 (31). – С. 149-159.

35. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Загальне пенсійне забезпечення в умовах воєнного стану. / Укл.: Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В. – Київ. ВД «Професіонал», 2023. – 692 с.

36. Перелік послуг, які надаються органами Пенсійного фонду України / Офіційний сайт пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/36239-perelik-poslug-ta-de-yih-otrymaty/> (дата звернення: 19.11.2023).

37. Ріппа М. Економічна природа недержавних пенсійних фондів / М. Ріппа, Я. Шимко // Економічний вісник університету. – 2019. – № 41. – С. 162-170.

38. Рудик В. К. Особливості розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні на сучасному етапі проведення пенсійної реформи / В. К. Рудик, С. В. Бурденюк // Облік і фінанси. – 2020. – №1(87). – С. 123-128.

39. Рудик В. К. Сучасні тенденції розвитку системи пенсійного страхування в Україні: монографія / В. К. Рудик. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2014. – 272 с.

40. Русак Г. В. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення / Г. В. Русак // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/22.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).

41. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні : сучасні тенденції та виклики / І. П. Сидор // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2018. – № 2 (66). – С. 210-222.

42. Смутчак З. В. Система пенсійного забезпечення як складова соціального захисту населення / З. В. Смутчак // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – № 5 (02). – С. 66-69.

43. Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023–2022 роки) : Наказ Міністерства соціальної політики України № 90 від 11.02.2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2023).

44. Страхові послуги: підручник. У 2 ч. Ч. 1 / ред. В. Д. Базилевич. – Київ: Логос, 2014. – 496 с.

45. Толуб'як В. С. Пенсійні реформи в зарубіжних країнах: особливості та результати / В. С. Толуб'як // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки. – 2014. – Вип. 9, ч. 5. – С.200-213.

46. Хемій А. С. Пенсійне страхування як запорука розвитку економіки України / А. С. Хемій // Європейський вектор розвитку страхового ринку України: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 1-2 грудня 2016 р.). – К.: Едельвейс, 2016. – Вип. XI, Том.1. – С. 95-96.

47. Хемій А. С. Роль пенсійного страхування в забезпеченні фінансового добробуту населення України / А. С. Хемій // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – №4. – С. 51-54.

48. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави: монографія / Л. І. Шалієвська. – Львів: «Растр-7», 2020. – 196 с.

49. Юрій С. І. Соціальне страхування: підручник / С. І. Юрій, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська. – Київ: Кондор, 2004. – 464 с.

Додатки